

www.e-rara.ch

Cursus philosophicus monasterii S. Galli

Sfondrati, Celestino

[St. Gallen], anno 1741

Zentralbibliothek Zürich

Shelf Mark: RRM 234

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-30930>

Sectio III.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

SECTIO III.

DE

Causa Efficiente Prima,

Sive

Increata.

EXposita causâ materiali, & formali, nec non efficienti in genere, ad effectivam in specie progredimur: ordo verò naturæ, & dignitatis postulat, ut de Causa efficiente Prima, sive Increata primò agamus, exinde causarum secundarum, sive crearum rivulos, & flumina derivaturi; ne, ut proverbio dicitur, fontibus omissis, consectarè rivulos videamur; neque enim ulla in creatis causa est, quæ non sit superioris alicujus causa effectus; unde enim tot flumina v.g. fluunt, & refluunt, nisi è mari, & in mare? omnia flumina, ait Sapiens Eccles. 1. v. 7. intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant: unde verò hoc mare magnum, & spatiosum, nisi à summo, & infinito Pelago omnium entium, atque causarum, quod Causam omnium Primam, & universalem, hoc est, Deum appellamus? cujus primò existentiam, tum alia necessariò

com-

connexa, & Philoſopho ſcitu digniſſima ex
principijs phyſicis demonſtrabimus. Sit ergò

Quæſtio I.

*An, & quomodo probari poſſi. exi-
ſtentia Cauſæ Primæ, ſive
Increatæ?*

S U M M A R I A.

1. *Veterum Philoſophorum, Hæreticorum, & Politicorum hujus temporis circa exiſtentiam Dei errores, eorumq; cauſa, & pœna referuntur.* 2. *An, & quò ſenſu hæc propositio: Deus eſt, ſit per ſe nota?* 3. 4. & ſeqq. *Multis rationibus Primæ Cauſæ neceſſitas comprobatur, & reſponſiones Atheiſtarum eluduntur.* 12. 13. 14. & 15. *Solvuntur aliæ objectiones.*

1. **P**Rænotand. 1. *Dari Cauſam aliquam Primam, rerum omnium effectricem, ac gubernatricem, multi olim Philoſophorum negârunt, & nunc quòque temporis multi cùm Hæretici, tum Politici: hi, cùm filij hujus ſæculi, & tenebrarum ſint, illi, cùm oculos, hoc eſt, fidem amiſerint, quid mirum eſt, ſi tolem etiam in meridie non videant? noctuis credas, diem, ſi poſſent, negantibus: & quamvis naturale illis lumen*

men extinctum non sit, hoc tamen tot cupiditatibus, & amoribus rerum temporalium involvitur, ut perinde non videant, ac qui in densissima nocte versantur; negant ergò, *Deum* esse, quia cuperent, non esse: nec perduelles Regem, nec latrones Judicem, nec adulteræ Maritum, nec phrenetici Medicum, nec laborantes oculis solem, nec Athei, & scelerati *Deum* vellent, conscium videlicet, vindicemque malorum; negant ergò, *Deum* esse, quia nollent esse: nollent verò esse, quia ipsi, tot nominibus rei, Judicem timent. Negavit verò, *Deum* esse, Diagoras Milesius, cui propterea nomen *Athei* datum: Athenis ob impietatem pulsus est, duobus talentis, qui vivum reduceret, uno, qui perimeret, promisso, ita perijt. Negavit & Protagoras, & ipse exilio punitus, ac peregrè mortuus. Idem Theodoro Philosopho factum, qui passim *Atheus* dictus est: negabat, ulla esse peccata, & scelera, nisi tantum hominum opinione: exilio primum, tum capite mulctatus. Bion Boristhenites *Deum*, dum valuit, & vixit, negavit, moriturus agnovit, & vota, si obtineret sanitatem, vovit, de quo Laërtius: *stultus*, qui mercede voluit, *Deum* esse, quasi tunc *Dij* essent, quando, illos esse, Bion arbitraretur. Sed nemo de natura melius, & pèjus de Deo,

T

natu-

naturæ Authore, ut Plinius, meritus eſt: primò dubitat, an aliud præter ſolem, & naturam ſit in mundo Numen? & ſi aliquod eſt, totum eſſe animum, totum viſum, totum auditum: non occupari illum curâ rerum humanarum, nec tam multiplici, triſtique miniſterio pollui; id enim infra ſummam Majeſtatem eſſe: ſed, uno, ac æterno decreto omnia futura dirigente, altum deinceps otium Deo eſſe: in hanc ſententiam eruditum vulgus ire, & rude. Ita Plinius l. 2. c. 7. Sed & ipſe negatæ Divinitatis pœnas dedit, flammis, ex Veſuvio prorumpentibus, hauſtus. Primus Atheorum Cain fuiſſe videtur; hujus enim poſtremum colloquium cum Abelò à Paraphraſte Hieroſolymitano in hæc verba recitatur: *Non eſt judicium, nèque judex, nec ſæculum aliud: nulla juſtis merces reposita, nulla impijs pœna: mundus nec Dei bonitate creatus eſt, nec providentiâ gubernatur: quæ verba cum Abel non ferret, ſed vehementi oratione refutaret, à fratre cæſus eſt. Vide Salianum ad annum 1130. Princeps ergò Atheorum Cain, & ipſe à Lamecho pronepote inter venandum pro ſeſa occiſus eſt. Nulli ergò Atheorum impunè ceſſit, Deum negare.*

2. Prænotand. 2. Hanc propoſitionem; *Deus eſt, ſecundùm ſe eſſe per ſe notam, ut*
do.

docet S. Thomas 1. p. q. 2. a. 1. cùm enim
existere pertineat ad essentiam actûs puri,
& necessarij, hoc est, *Dei*, nec *Deus* pos-
sit aliter concipi, quàm ut existens, nec
existentia *Dei* ullas causas habeat, sequitur,
nihil dari, per quod existentia *Dei* à priori
demonstrari possit: quoad nos verò, *Deum*
existere, non est per se notum, teste S. Tho-
mâ 1. cont. Gent. c. 11. & de verit. q. 10. a. 11.
quamvis enim per se, & ex terminis notum
sit, actum purum, & ens infinitè perfe-
ctum, si à parte rei sit, existere; non ta-
men ex terminis notum est, à parte rei
actum purum esse: hæc ergò nomina,
Deus, *actus purus*, dicunt quidem omnem,
& infinitam perfectionem in statu inten-
tionali, & intelligibili, non tamen exerci-
tam, & in statu reali, nisi aliunde probetur,
hoc est, per evidentes demonstrationes à
posteriori, & effectibus, juxta illud *Sapient.*
13. *A magnitudine speciei, & creaturæ cogno-*
scibiliter poterit Creator horum videri: & ad
Rom. 1. Invisibilia enim Dei per ea, quæ facta
sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quóque
ejus virtus, & Divinitas, ita, ut sint inexcusa-
biles. Sicut ergò nemo solem agnosceret,
nisi luceret; nemo artem Pictoris, nisi ex
aliquo opere; ita nec Deum, nisi ab effe-
ctibus. Age jam ergò, & demonstramus,
Deum esse.

3 Reſol. Exiſtentia Cauſæ Primæ, ſive In-
creata demonſtrari poteſt à poſteriori, &
effectibus. S. Thomas 1. p. q. 2. a. 3.

Ratio eſt 1. Ab exiſtentia *Entis impro-*
ducti, & à ſe: Datur *Ens* aliquod impro-
ductum, & à ſe: atqui *Ens improductum*, & à ſe
eſt Deus; ergò datur Deus. *min. patet*; ni-
hil enim aliud intelligimus nomine *Dei*,
quàm *Ens improductum*, & à ſe; ſi enim eſt à
ſe, habebit omnem perfectionem entis;
nam, quâ ratione potuit ſibi dare gradum
v.g. ſubſtantiæ, potuiſſet gradum vitæ,
intelligentis, ſapientis &c. dare, & ſi potuit
dare, dedit: tum quia nemo, ſi poſſit, in
ſe non dives, & beneficus eſt: tum quia
nihil impediret *Ens à ſe*, & *improductum*, ut
non haberet omnem perfectionem, quæ
ad Deum requiritur; nec enim impediri
poterat, antequàm erat; quia ſemper erat:
nec cùm fieret; quia non fiunt, quæ ſem-
per ſunt: nec poſtquàm factum eſt; quia
res facta, aut nata impediri ampliùs non
poteſt, ut non ſit facta, aut nata: impe-
diri ergò non poteſt *Ens à ſe*, ut non ha-
beat omnem divinam perfectionem. De-
inde, quid *Ens à ſe* determinavit, ut eſſet
hoc potiùs, quàm aliud, materiale potiùs,
quàm immateriale, non intellectivum po-
tiùs, quàm intellectivum, hujus potiùs,
quàm alterius ſpeciei? ideo enim naſcitur
homo, quia ex homine eſt, non ex equo;
ideo

ideò nascitur pyrum, quia ex pyro, non pomo: quòd si nulla esset pyrus, nulla etiam causa esset, ut pyrum potius, quàm pomum nasceretur. *Nec dici potest, illud Ens improductum casu, & fortuitò hujus potius, quàm illius speciei evasisse: quia in omni casu reperitur causa aliqua per se; quamvis enim fodiens casu thesaurum inveniat, non tamen casu fodit, nec casu in illo loco aurum fuit repositum: ergò illud Ens improductum, licèt casu factum sit bos, non tamen casu existet; ergò ab aliqua causa per se; ergò non est ens simpliciter improductum. Deinde, quid causæ est, ut nulli amplius boves improducti, aut casu facti reperiantur, qualem tu fingis? quis non impostorem te crederet, si diceres, nasci in Italia fruges, non seminatas in aère, arbores, non plantatas in aquis, nec vel unum exemplum ostenderes? patet ergò, si aliquod Ens improductum, & à se datur, illud habere omnem perfectionem illimitatam, & divinam, & consequenter Deum esse. M. verò prob. Si nullum datur Ens improductum, & à se, sequitur, quòd tota collectio, & cumulus omnium entium sit productus: sed hoc implicat; ergò & illud. min. prob. Si tota collectio, & cumulus omnium entium est productus, vel est productus ab aliquo extra cumulum*

omnium, vel ab aliquo intra cumulum?
 neutrum poteſt dici; ergò &c. *min. prob.*
 Non *primum*; quia extra omnes nullum ali-
 ud datur. Non *ſecundum*; quia inter cau-
 ſas efficientes daretur mutua productio quoad
primum eſſe, quod implicat; nam v. g. A pro-
 duceret B, & ſic non haberet exiſtentiam
 à B. Rurſus: A perfectè exiſteret, quia pro-
 ducit B (productio enim ſupponit eſſe) &
 non perfectè exiſteret, quia indigeret cau-
 ſari à B.

- 4 Dices: Entia ſunt infinita: ſed in infi-
 nito non eſt abſurdum admittere cauſali-
 tatem mutuam; quia non poſſunt aſſigna-
 ri illud A, & illud B, quæ ſe mutuò pro-
 ducant; ergò &c.

Reſp. 1. *Neg. M.* Nam, ut ſonat axioma
 illud philoſophicum: *in cauſis eſſentialiter*
ſubordinatis non datur proceſſus in infinitum,
ſed deveniri ad aliquam debet, quæ ſit produ-
cens, & improducta. Deinde

Reſp. 2. *Transf. M. Neg. min. ad prob.*
Transf. Ant. Neg. Conſequent. Eſto enim,
 illud A, & illud B aſſignari non poſ-
 ſint, tamen dabuntur: atqui implicat non
 tantum, tales mutuas cauſas aſſignari, ſed
 etiam dari: ſicut in labyrintho aſſignari
 quidem exitus non poteſt, ſed tamen da-
 tur: nec infinitum tollit repugnantias eſ-
 ſentiales; quia enim corvo v. g. naturali-
 ter

ter convenit esse nigrum, etiamsi ponas infinitos, omnes erunt nigri: & quia lapidi naturaliter repugnat moveri sursum, etiamsi ponas infinitos lapides, nullus ab intrinseco sursum movebitur; sicut ergò, si duæ tantum creaturæ darentur, v.g. A, & B, implicaret, ut A produceret B, & B produceret A, & idem, si tantum tres, A, B, C, implicaret, ut A produceret B, & B produceret C, & C produceret A; ita etiam implicabit, si centum, si mille, si infinitæ ponantur, nam, ut dixi, infinitas non mutat prædicata, & essentias, aut naturas rerum; cum ergò non possint omnia entia esse producta, oportet, unum admitti, quod sit *improductum*, & à se, & hoc dicimus *Deum*. Vide S. Thom. 1. p. q. 46. a. 2. ad 7. & 1. 2. q. 109. a. 1. & 1. p. q. 2. a. 3. Sed

5 Instabis: Multa prædicata repugnant singulis, quæ non repugnant toti collectioni, v.g. singulis militibus repugnat victoriam obtinere, non toti exercitui; ergò etiam, licet mutua causalitas duobus entibus repugnet, non tamen toti, & infinitæ entium collectioni.

Resp. *Conc. Ant. Neg. Consequent. & Parit.* Quia vires conjunctæ sunt fortiores, quam dissipatæ, & sigillatim sumptæ; cum enim quilibet aliquas partes roboris in ad-

versario vincat, quò plures conjunguntur, eò plus roboris vincunt, & impediunt resistantiam: at verò si mille corvos, aut infinitos fumos, numerus non illis colorem naturalem demit, sed potiùs auget; quia solus numerus non mutat naturam numerati: sic in proposito A non potest producere B, & B producere vicissim A; quia A esset existens, & non existens: existens, quidè, quia producit B: non existens, quia esset producendum: & hæc ratio æquè procedit, si quatuor, si centum, si mille, si infinita ponas, imò multitudo auget implicantiam; quia si implicat, *causam* semel à suo effectu produci, multò magis implicat produci sæpiùs, & à pluribus suis effectibus; si enim v.g. sol A producat plantas B, C, D, E, & implicet, eum reproduci à planta B, multò magis, & sæpiùs implicabit, reproduci à plantis B, C, D &c. sic etiam, si duo pauperes sint insufficientes habendo panem, nisi dederit alius dives, multò magis erunt insufficientes tres, quatuor, quinque, &, aucto numero, augetur insufficientia, & indigentia.

Ratio est 2. Ab existentia *Entis necessarii*. Vel datur aliquod *Ens necessarium*, quod videlicet non possit non esse, & de cujus essentia sit existere, vel non datur tale *Ens necessarium*.

cessarium, sed omnia sunt contingentia, ita, ut possint esse, vel non esse? si datur aliquod *Ens necessarium*? ergò hoc erit improductum, vel saltem ab improducto (tandem enim, ut dixi, ad aliquod primum veniri debet) ergò *Deus*, ut suprà dictum: si omnia contingentia? ergò potuerunt omnia non esse; ergò, datâ hypothesi, quòd non sint, nihil sequitur impossibile (ex possibili enim non sequitur impossibile, sicut quia potest æstate non pluere, si non pluat, nihil sequitur impossibile) ergò in hac hypothesi omnia erunt possibilia (contingens enim potest esse) & simul erunt impossibilia; quia nec fieri possent à se (cùm nihil seipsum producere possit) nec ab alio; cùm nullum aliud sit; dari ergò debet aliquod *Ens necessarium* existens, improductum, & quod alijs deesse, & hoc est *Deus*; videmus enim, nullam creaturam, etiam nobilissimam, cœlum, solem, hominem posse aliquid ex nihilo producere, multò minùs ex se nasci sine alio producente.

Confirmatur: Poterant plures soles esse, poterant plures, aut pauciores stellæ, & istæ alijs qualitatibus, alijs motibus, alio ordine præditæ: poterant plures rerum species esse, homini alia membrorum harmonia, situs, facultatum dispositio: sic

primo pavoni alia pennarum pictura: prima lusciniæ alius cantus, & organorum fabrica: poterant etiam plures mundi eſſe, aut ſaltem plures globi terreſtres: cùm ergo hæc omnia fuerint ex ſe indifferentia, & aliter, aliterque eſſe potuerint, quis illa determinavit ad hunc ſtatum, ad hunc numerum, ad hanc ſtructuram, ad hanc temperiem, quam modò habent? non ſeipſa; quod enim ad plura eſt indifferens, non à ſeipſo, ſed ab alio ad unum determinatur, ut in libra, in cera, in ſpeculo, & in omnibus, ad plura indifferentibus, patet: alioqui cur domus non ſeipſam ſtruit? tabula non ſeipſam pingit? charta non ſeipſam ſcribit? tela non ſeipſam texit? ſi ſol v. g. qui modò eſt, quique potuit non eſſe, ſibi ſuffecit, ut eſſet, quid cauſæ eſt, ut alius ſol æq; poſſibilis non ſeipſum quòque determinet ad eſſendum? tam invidus ſibi ſit, ut, cùm poſſit, malit non eſſe? cæcus poſſit ſibi oculos, mutus vocem reſtituere, nec faciant? quanto minùs credendum eſt, poſſe aliquid ſibi eſſentiam dare, nec tamen dare? Non etiam illa determinatio tam ordinata, tam ſapienter inſtituta, caſui adſcribi poteſt; ſi enim caſus ſolem fecit, cur nunquam ampliùs facit? cur non etiam domus, imagines, libri, pulcherrimæ, & diutur-

turnæ sonorum, ac vocum harmoniæ casu fiunt? quis vidit horologium casu factum? & quid hoc est, illis rotis, motibus, influxibus, globisque cœlestibus comparatum? si ergò nec à seipsis, nec casu, ergò ab alio, & quidem omnipotenti, & sapientissimo; si enim omnium hominum ingenia, vires, artes, machinæ conferantur, quantus erit sapientiæ, & potentiæ cumulus? imò si tot homines, quotquot sunt, fuerunt, eruntque, meri sint Archimedes, Salomones, Euclides, Vitruvij, Apelles, omnes, inquam, conjuncti, nunquam uni soli condendo, figurando, librando, influxibus, & radijs ornando pares erunt; ille ergò, qui hoc potuit, & cujus vel minima potentiæ, & sapientiæ pars, in opere minimo relucens, tot sapientissimis, & potentissimis præstat, nullisque instrumentis utitur, seipso dives, erit utique omnipotens, & infinitè sapiens, & consequenter *Deus*; nec enim modò aliud intelligimus nomine *Dei*, quàm aliquam potentiam, omni potentiâ majorem, sapientiam, omni sapientiâ majorem &c. Sed de hoc plura paulò infra.

- 6 Dices: Hoc, & similibus argumentis probari tantum, dari aliquam *causam*, quæ aliquos effectus produxerit, v. g. elementa, primum hominem &c. non autem eam

causam produxisse omnia, nec *Deum* esse: dixerit ergò aliquis, cœlum v. g. esse ens æternum, & improductum, & ab illo elementa provenisse &c. solem quòque esse ens improductum, & *causam* primi hominis, à quo alij omnes, primæ vitis, & aliarum plantarum, à quibus aliæ omnes; quamvis enim non possit ingens palatium sine Architecto esse, non sequitur tamen, omnia, quæ in eo reperiuntur, ab uno artifice esse; alius enim est, qui ideam fecit, alius, qui fabricavit, alius, qui pinxit, alius, qui columnas, & marmora sculpsit, alius, qui aulæis vestivit, alius, qui hortos consevit &c. idem de hoc universo dici potest; ergò &c.

Resp. 1. Non jam hoc agimus, ut, unum *Deum* esse, ostendamus, sed aliquem, sive unus sit, sive plures.

Resp. 2. *Neg. Ant.* Tum quia si cœlum (idem de sole, & alijs dicas) produxit elementa, aut creavit, aut non creavit? si non creavit? ergò ex materia eduxit: materiam verò quis creavit? cœlum? hoc non, quia aliàs *Deus* esset, ut mox dicemus: alius à cœlo? ergò hic alius est *Deus*; creatio enim est opus solius *Dei*, & ideo videmus, nullam creaturam, ne cœlum quidem, ex nihilo aliquid producere; sicut enim major requiritur potentia ad producendam formam ex subjecto impropor-

tionato, & quò major est impropertio, & indispositio subjecti, eò major requiritur potentia (parvus v. g. ignis sufficit ad paleam incendendam, major ad sili-ces, major ad ferrum, major ad adaman-tem, quantus verò ad Angelum, aut ni-hilum inflammandum?) sed inter agens, & nihil nulla omnino est proportio; re-quitur ergò maxima, imò infinita virtus ad aliquid ex nihilo producendum, & consequenter divina; quis ergò credat, potuisse cœlum ex nihilo elementa produ-cere, quod ne paleam quidem, aut mu-scām potest? Quòd si cœlum non creavit elementa, sed produxit ex materia, jam ab alio creatâ, hunc alium, dico, esse *De-um*, cujus tantum, ut dixi, est creare. *Tunc* quia cœlum naturaliter, & eòdem modo agit, si omnia sint paria; non ergò po-tuit ex materia, ad tot formas indifferen-te, elementares potius, quàm alias, elice-re, & præsertim tantâ mole, tanto ordi-ne, tantâ proportionem, tot aptissimis, & commodissimis ad suos fines qualitatibus instructas, tot miraculis plenas, ut planè fieri non potuerint à *causa*, rationis ex-perte, sed sapientissimâ, & potentissimâ: quòd si elementa non sunt opera mentis, sapientiâ præditæ; da ergò alium quem-vis sapientissimum, qui simile aliquid mo-
liri

liri queat; par enim eſt, ut videant aquilæ, quod etiam noctuæ vident, & poſſint gigantes, quod poſſunt pygmæi: ſicut ergo nemo ſtatuum, aut ordinatiſſimam muſicam, aut pulcherrimam picturam, ſcalpro, plectro, penicillo, alijsquæ inſtrumentis adſcribit, ſed artifice, illa moderanti; ita nec effectus ſublunares cœlis, animæ, & rationis expertibus adſcribi poſſunt, eorûmque mortuis, cæcisquæ influentijs, ſed *Deo* conditori; quippe nec ab influxu ignis, aliarûmque rerum inanimatarum vel minima opera artis provenire poſſunt, v.g. panis, calx, aquæ diſtillatæ &c. niſi aliqua *cauſa* artifex, & intelligens eorum influxus moderetur, regâtque.

Ratio eſt 3. Ab exiſtentia *ſummi Boni*. Nomine *Dei* intelligimus *Ens* aliquod ſummè bonum, & infinitè perfectum, à quo alia omnia ſuum eſſe, bonitatem, & perfectionem accipiunt; de hoc igitur quæro, an ſit, an ſaltem poſſit eſſe? an verò repugnet, ut ſit? ſi eſt? ergo vicimus: ſi non eſt, ſed poteſt eſſe? quæro, quis, aut quid impediat, ne ſit? non ſeipſum impedit; quomodo enim impediat, quod nihil eſt? imò potentia ad eſſe non eſt impedimentum eſſendi, ſed potiùs prima eſſendi radix, & diſpoſitio: non etiam impeditur ab alijs; quia effectus non impedit

dit existentiam *causa*, sed eam potius supponit, amatque: & sicut nulla res tendit ad sui corruptionem, nec istam appetit, sed potius suas perfectiones, & *causas* conservatrices naturaliter quærit, ita nulla creatura impedit existentiam *Dei*, quia hic est *causa* totius esse, & perfectionis creatæ. Non etiam repugnat, *Deum*, hoc est, *summum Bonum*, & *Causam Primam* existere; in propositionibus enim repugnantibus prædicatum opponitur, tollitque subiectum, v. g. in ista propositione: *circulus est linea recta*, rectitudo opponitur circulo, ejusque rationem tollit, quia est essentialiter curvus: at verò in ista propositione: *summum, & infinitum Bonum, ac Causa Prima existit*, prædicatum non opponitur subiecto; nec enim existentia opponitur *Bono*, cum & ipsa sit *bonum*: nec opponitur infinito; cum enim sit realis aliqua perfectio, potius includitur ab infinito: nec tollit *Causam Primam*, sed potius eam ponit; nihil ergò in ea propositione repugnat; si ergò non repugnat, *Deum* esse, nec est aliquid, quod impediat, ut actu sit; ergò actu est.

Confirmatur: Natura non operatur frustra, & sine aliquo fine, ut infra ostendemus; ergò naturales inclinationes, præsertim in homine, non sunt frustraneæ, *irritæ*.

ritæque: ſed homo nullo bono creato, ſi-
nitæque ſatiatur, ut patet experientia; er-
gò datur aliquod *bonum* increatum, & in-
finitum, quò ſatiatur; ſicut enim materia
prima, quia omnem formam appetit, nul-
lâ in particulari ſatiari poteſt, unde cor-
ruptiones, & generationes: ita voluntas,
quia habet pro objecto *bonum* univerſale,
appetitque omne *bonum*, nullo in particu-
lari ſatiatur, ſed illo tantum, quod eſt *om-
ne bonum*; ergò hoc datur: & quamvis mo-
tus cœli, & mutationes materiæ primæ ſint
ſine termino, & quiete, quia ita expedit
bono univerſi, cujus ſunt partes; non ita
tamen in voluntate, cujus motus, & amo-
res non ſunt, ut ſerviant rebus creatis,
ſed potiùs iſtæ, ut ſerviant voluntati hu-
manæ, tanquam dominæ.

Ratio eſt 4. Ab exiſtentia *Primi Moto-
ris immobilis*. Neceſſariò in rerum natura
admitti debet *Ens* aliquod *movens immobile*:
ſed hoc eſt *Deus*; ergò datur *Deus*. *M. prob.*
Nihil à ſeipſo ſolo moveri poteſt, nili ab
alio moveatur: ſed hæc inferiora mutan-
tur; ergò non à ſeipſis, ſed ab alijs, v. g.
D movetur à C, & hoc à B, & hoc ab
A: planta à verno, & æſtivo calore, hic
à ſole, ſol à Deo. *min. eſt certa*, quia alte-
rantur, & generantur. *M. verò prob. indu-
ctione*; gravia enim, & levia aut per acci-
dens

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 305
dens ab alio moventur, sublato impedi-
mento, aut *per se* à suis genitoribus, aut
alijs causis levitatem tribuentibus, ut cum
sol vapores sursum trahit: corpus move-
tur ab anima, hæc ab appetitu, aut vo-
luntate, hæc ab intellectu, hic verò à cog-
nitione, adeò, ut voluntas ipsa, quæ ma-
ximè est sui juris, suique motrix, non mo-
veatur, nisi mota, nec amet, nisi ab ob-
jectis provocata.

7 Nec dicas: In moventibus, & motis
dari processum in infinitum: nam

Contrà est; Tum quia non datur infi-
nitum: tum quia, si daretur, vel in illo
cumulo moventium esset aliquod *Primum*
Movens immobile, vel non esset? si esset?
habeo intentum, dari videlicet aliquod
Primum Movens immobile, quod dicimus esse
Deum: si non est in illo cumulo *Movens*
immobile? ergò in illo genere dari non
potest motus: sicut si in cumulo *causarum*
efficientium non datur *Primum efficiens*, non
potest etiam dari effectus, ut patet expe-
rientiâ; sint enim duo calefactibilia v. g.
aquæ, & neutrum sit calidum, nunquam
sequetur calefactio, cum unum ab alio
accipere non possit virtutem, quâ calefa-
ciat: ita solum mobile, ab alio non mo-
tum, non sufficit ad movendum; si enim
sufficeret, semper moveretur: & sicut

U

quod

quod non eſt, non eſt ſibi ſufficiens, ut exiſtat, ſed debet exiſtentiam ab alio accipere; ita, quod movetur, cùm pergat de non eſſe ad eſſe, ab alio moveri debet, ut jam ſit movens, ac calefaciens, cùm tamen non eſſet; poni ergò debet aliquod *Movens immobile*, & hoc eſt *Deus*; nec enim aliud nomine *Dei* intelligimus, quàm *Primum Motorem immobilem*. Sed

- 8 Dices: Ponamus, ſolem v. g. eſſe *Primum Movens immobile* reſpectu vegetabilium; ſuo enim calore, luce, influxu diſponit terram, plantas, ſemina ad generationem vegetabilium: non ſequitur tamen, eſſe *Deum*; quia non eſt *Primus Motor* reſpectu animalium, & intelligibilium; ergò ab exiſtentia *Entis immobilis* necdum colligimus *Primum Motorem* rerum omnium, & univerſalem, ac conſequenter *Deum*.

Reſp. 1. Hoc argumentum impugnare unitatem, non exiſtentiam *Dei*.

Reſp. 2. *Neg. ſequel.* Cùm enim motus vegetativi ſint artis omnino ſtupendæ, inimitabiles, ac omne ingenium, induſtriam, ac humanam providentiam ſuperent, neceſſariò in *Cauſam* aliquam, & *Motorem* intelligibilem, ac ſapientiſſimum reduci debent, imò & potentiſſimum, qui ſine coloribus pingit, ſine pectine, & radio re-

xit,

xit, sine pharmacis medicamenta parat, sine instrumentis laborat, sine suffitu odoramenta aspergit, terram in flores, istos in fructus, aquam in liquores, in balsama, in gemmas, in vina transformat, quæ omnia sunt mentis sapientissimæ, ac omnipotentis, & consequenter divinæ argumenta, sive jam illa sit una, sive plures, de quo jam non quæritur. Et hæc tamen demonstrationes *metaphysica*, quæ à doctis tantum intelliguntur, nunc *physicas*, & *morales* exponemus, doctis pariter, & indoctis apertas.

Ratio igitur existentia Dei est s. ab existentia, potentia, sapientia *Entis intellectualis*. Datur *Ens* aliquod *intellectuale*, summâ potentiâ, ac sapientiâ præditum; ergo datur *Deus*. *Ant. prob.* Nam

I. Si quis videat, navim expansis velis, remis æqualiter agitatis, jam in lævam, jam in dextram partem flecti, & scopulis, undisque ordinatissimo motu superatis, in portum ferri, etsi gubernatorem haud videat, non dubitat tamen, eam ab aliquo, mente, & arte prædito, regi, non à seipsa, non casu ferri: at longè ordinatiores sunt, & constantiores cælorum, stellarum, elementorum motus, nec unquam à fine suo particulari, aut universali, quod est bonum totius universi, exer-

rant; ergò multò minùs dubitari hîc potèſt: aut ſi dubitas, nec credis, duc, ſi potes, ex occidente in orientales Indias triremem, aut nullo, aut bruto duce, idque non unâ tantùm, ſed perpetuâ, & millies repetitâ navigatione.

2. Si quis videat horologium, tribus, aut quatuor rotis inſtructum, catenulâ nexum, libramento irrequieto, & ſemper tremulo, malleolo ad ſonum parato, & indice per horas vagante, quis, niſi fatuus, perſuaſum habeat, illam machinam ſuâ ſponte, aut fatali neceſſitate ſine arte, & intellectu factam eſſe? ſed longè plures ſunt cœlorum, ſtellarum, ſoliſque rotæ, agitationes, converſiones, tantâ varietate, tantâ proportionē, velocitate, conſtantia, ut ne major quidem poſſit cogitari, umbris interim, velut horarum indicibus, ac gnomonibus, toto mundo diſcurrentibus: calore verò, & influxu diem, annum, tempeſtates, labores, & quietem hominî diſtinguentibus; ergò hæc ſine artifice, ſine intellectu, & quidem ſapientiſſimo?

3. Si quis videat picturam, quæ coloribus pavonem ad vivum exprimat, ſtatim concludit, manum aliquam artificem, non caſum illic laborâſſe: ſed pavo vivus eſt opus multò præſtantius, & mirabilius picturâ pavonis; habet enim, quidquid
pavo

pavo pictus: imò pictura tantò nobilior, quantò propiùs vivo accedit, nunquam tamen omnino, & perfectè accedit: sed multò plura in vivo, quàm picto, compositio videlicet interna, tot ossibus, nervis, organis, facultatibus, sensibus prædita, imaginativâ etiam, futurorum præsciente, generativâ, quâ similem producit, motivâ, quâ non tantum progreditur, sed etiam volat; si ergò imago pavonis partus est artis, & intellectûs, & hoc evidens est, nec ignorari, aut dubitari, nisi à stulto, potest: quantò evidentius est, ipsum pavonem opus, & partum intellectûs esse? & quidem maximi, ac sapientissimi; quia si omnes Architecti, Pictores, Fullones, Mathematici, Geometræ, Philosophi conveniant, suamque industriam, vires, ideasque conferant, nihil simile cogitare, aut moliri possunt: quòd si pavo, imò & musca opera sunt perfectissimæ mentis; quantò magis tota hujus mundi machina, cœlis, elementis, mixtis, plantis, animalibus, hominibus, summâ varietate, connexionē, proportionē, utilitatē, pulchritudinē distincta? quantum hîc potentiæ, sapientiæ, providentiæ, bonitatis, majestatis, amoris!

4. Videnti templum Salomonis, aut palatium Regis Christianissimi evidens est,

illa non casu, nec spontè, sed arte à præstantissimis Architectis constructa esse; ergò hoc multò evidentius est totum hunc mundum spectantibus: terra enim fundamentum est, in aëre librata, non hîc machinæ, non funes, non columnæ, sed punctulo, hoc est, centro sustinetur: quis simile fundamentum vidit? montes verò parietes sunt, tanto ordine, ac arte divisi, ut regiones, & regna distinguant, fontes, & flumina profundant, ventos arceant, exundationes sistant, &, ne desint aulæa, gemmis, marmoribus, crySTALLIS replentur: cœli in fornices curvantur, stellis, ac cœruleo colore, ut simul & oblectent, & profint, pulcherrimè picti: quis circinum huic globo, quis aurum, & radios huic laqueari, quis tantæ moli mensuras, quis immortalem materiam huic adamanti dedit? quot fontes, lacus, maria, tot piscinæ: quot sylvæ, montesque, tot vivaria: quot campi, segetibus, ac arboribus referti, tot penuaria: quot radices, herbæ, flores, balsama, succi, liquores, tot contra mortem, morbósque medicamenta: lampades, facèsque cœlo suspensæ, quibus ad labores, ad itinera, ad studia, ad navigationes homini præluetur, sol, & stellæ sunt. Quæ possint aut Salomonis, aut Cyri, aut Neronis Regiæ magnificentia,

tiâ, pulchritudine, divitijs, amplitudine, ordine, symmetriâ, perpetuitate huic componi? si ergò nec casa, nec tugurium, nec mapale aliquod surrexit, cui faciendo ratio, & mens non præfuerit, & cui aliter persuasum esset, planè desiperet; quantò plùs desipit, qui hanc mundi domum casui, aut naturæ adscribit, non sapientissimæ menti, quæ par sit tanto operi? & cùm ista nec exemplaribus, nec instrumentis, nec fabris, nec cæmento, & lapidibus, sed solo nutu, & voluntate usa sit, sequitur, omnino potentissimam, & divinam esse.

Confirmatur: Nihil magis rationem, ac intellectum prodit, ut rerum proportio, symmetria, & ordo; quò enim sunt plures, ac connexæ proportiones, eò magis, & ad plura debet intellectus advertere, quod non absque magna ratiocinatione, & collatione fieri potest: & ideò tota statuarum, imaginum, sonorum gratia in proportionem consistit *tum* partium inter se, & ad totum, *tum* colorum; & ideò noster magnus Artifex proportionem servat; si quis igitur statuam videat exquisitissimâ partium symmetriâ, aut musicam audiat sonis, ac vocibus, eorûmque spatijs accuratissimè temperatis, dubitabit, hoc sine Sculptore, aut Musico fieri? hæc verò proportio in mundo præsertim cer-

nitur, in quo omnia connexa, temperata, distincta, & in unum finem, sicut diversæ voces in unam harmoniam, cadentia; sic enim

1. Primum mobile rapidissimè movetur, ut diem naturalem conficiat: sol verò tardius, ut annum absolvat: sicut verò annus, ita dies in quatuor partes distinguitur, quatuor tempestatibus pares; nox enim hyemi, matutinum tempus veri, meridies æstati, vesper autumnò respondent: luna pulcherrimo ordine à sole discedit, ad eumque menstruis spatijs redit, sic tamen, ut nec repente plena sit, sed paulatim, æquisq; intervallis: nec ipsa solem, nec sol lunam turbat, nullâ inter tot stellarum millia alteram morante.

2. In ipsis anni tempestatibus non extremæ junguntur, sed mediæ; nec enim hyems æstatem, sed ver, & autumnus excipiunt: idem in elementis cernas: idem in humoribus, ac temperie humani corporis, abundante semper debiliori: eandem proportionem videre est in herbarum, florum, arborumque radicibus, caudice, ramis, venulis, fibris, coloribus, in quibus, ne si velis quidem, pulchrius aliquid, suoque fini accommodatius possis excogitare; imò si ex materiæ aut defectu, aut abundantia error contingat, hic ipse, velut ex opposito, gratiam auget.

3. Sed

3. Sed corporis humani accuratissima proportio; proportio enim longitudinis ad latitudinem est sextupla: ad crassitiem (à superficie dorsi ad superficiem pectoris) decupla: ad cubitum quadrupla: ad extensionem utriusque brachij æqualis: ad pedem exporrectum sextupla &c. Similes sunt proportionibus ad ossa, ad nervos, ad viscera, venas, musculos &c. ita, ut in sola fabrica corporis humani plus, quam centum millia proportionum sint considerata; oportuit ergo sapientissimum fuisse Opificem, cui & mens, & vires ad hæc omnia sufficere.

4. Quid dicam de proportionibus, quæ in objectis, & facultatibus animarum inveniuntur? species ab objecto profunduntur, intrant per sensum, hic imaginativam movet, ista appetitivam, appetitus membris externis imperat, & possessionem parat. Jam ergo ex Atheis quæro: possuntne omnia casu fieri, an aliqua sunt, quæ rationis, ac intellectus egent? si aliqua sunt (nec enim negari hoc potest) quid magis eget ratione, quam tam varia, & concinna proportionum in mundo mixtura? si enim nec statuis symmetriæ, nec sonis harmoniæ casu insunt, & sine arte, idque ne brevissimo quidem tempore, aut minutissimis rebus, quanto minus toti

mundo, & infinitis speciebus, & tot annorum millibus?

- 9 Nec dicas: Mundum, ejusque mirabilem proportionem, symmetriam, & ordinem à seipso, & æternum esse; nam

Contrà est; Si ita, cur nullæ ædes, basilicæ, palatia à seipsis? cur naturæ tanta, & tam subita sterilitas, ut, quæ olim mundum, tantâ, & tam variâ connexionem, proportionem, symmetriâ distinctum, nunc ne casulam sine artifice pariat? quæ enim naturæ conveniunt, non semel tantum, & olim, sed etiam nunc, & quotidie spectantur; ignis enim & olim, & nunc calefacit; cur ergò natura semel tantum, non sæpius mundum, aut aliquas saltem casulas spontè, nec artifice expectato profert?

- 10 Si dicas: Non video hujus mundi, ejusque mirabilium Authorem Deum:

Resp. Num ergò, cùm templum vides, aut palatium, etiam Architectum vides? aut, quia non vides, credis, illa sine Architecto facta? *Anima tua*, inquit *Augustinus in Psalm. 73. non videtur, corpus tuum videtur; cùm ergò corpus tuum solum videatur, quare non credis, te exanimem? quare non sepeliris? & respondes: quia vivo: unde scio, quia vivis, cujus animam non video? unde scio? respondebis: quia loquor, quia ambulo, quia operor: stulte, ex operibus corporis*

agno-

*agnosco viventem, ex operibus creatura non pō-
tes agnoscere Creatorem? Planè cæcus, imò
stultus est, qui Deum hîc non agnoscit, &
ideò Psaltes regius: dixit insipiens in corde
suo: non est Deus: dixit corde, non mente:
quia cognoscit quidem, Deum esse, sed
vellet, non esse; vellet enim, non esse
judicem, non esse vindicem, non esse ocu-
lum, qui videret, manum, quæ puniret;
credit ergò, esse, sed vellet, cuperet, non
esse; erravit ergò corde, non mente, &
ideò dixit in corde, non in mente: cur
non dixit & in ore? cur clam? cur in an-
gulo? cur vocem foràs non mittit? timet,
inquit Chrysostomus, audiri, & tot testi-
bus convinci, quot creaturis; singulæ
enim suum Authorem fatentur, & cla-
mant: Ipse fecit nos, & non ipsæ nos. Vide
Cicer. lib. 2. de nat. Deor.*

*Ratio est 6. Ex summa, & universali Pro-
videntia. Datur aliqua Causa intellectualis,
rebus omnibus, parvis, & magnis semper, &
ubique providens; ergò datur Deus. Con-
sequent. patet; nihil enim aliud nomine Dei
intelligimus: nec potest tam universalis
providentia non conjuncta esse cum infini-
ta bonitate, sapientia, omnipotentia, ali-
jsquæ Dei attributis; quomodo enim pro-
videt ubique, si non est ubique? saltem
immediatione virtutis, & causando? quo-
modo*

modo omnibus benefacit, si non omnia diligit? quomodo tam aptè, & efficaciter, si non omnia potest, omnia intelligit?

Ant. verò prob. Providentia nihil aliud est, quam ratio ordinans res ad fines per media convenientia. Vide S. Thom. 1. p. q. 22. a. 1. hæc verò ordinatio ubique, & mirabiliter in omnibus apparet; nam

1. Sol non est propter seipsum, nec sui gratiâ (nec enim sua bona, ac perfectiones videt, intelligit, amat, fruiturq; & ideò non magis est propter seipsum, quàm lampas in domo, cor in corpore, ignis in fornace propter seipsa sunt) sed totius universi, ut istud irradiet, foveat, & generationes perficiat: & ideò, quidquid in sole est, ad hos fines dirigitur; est enim lucidissimus; alioquin non posset aëris, & terræ regiones vastissimas satis illustrare, ac omnes colores reddere aspectabiles: est calidissimus; alioquin non posset omnia, etiam intima terræ, metallorum, ac gemmarum matrices calefacere, segetes, ac vites maturare, vapores, ex quibus venti, & pluvix, attollere: quamvis sit terræ centies sexagies sexies major, quotidie tamen totam percurrit, ut ostendat, se terræ obsequi: quotidie mergitur, ut alternis somno, & vigiliâ, quiete, & labore, frigore, & calore animantes, ac naturam

refi-

reficiat: annuo tamen motu lentior est, ut majori videlicet morâ quatuor efficiat tempeftates, quas non poteft diurno velociffimo transitu: eâdem ratione sub eclipctica currens jam ad Septentriones 23. gradibus, nunc ad Austrum vergens hyemem, ac æstatem distinguit; si enim femper rectâ, & non obliquâ incederet, æqualem in mundo temperiem efficeret: hæc verò inæqualitas, & varietas delectat simul, & prodest; sublatâ enim æstate, nec ver, nec autumnus essent, caloris defectu, sola hyems nimium frigus, & squallorem, sola æstas nimios calores afferret: medium quóque locum sol in cœlis occupat; nam vicinior terram exureret, remotior incultam, gelidâmq; relinqueret: nec eclipses suis finibus carent: *tum* quia solis, & lucis beneficia ex opposito monstrant: *tum* quia terræ magnitudo, & figura ex umbris notatur; sol ergò totus in hominis gratiam, & suis finibus accommodatissimus. Idem de cœlo, nam

2. Cœlum est sphæricum; hæc enim est nobilissima, capacissima, & motui aptissima figura; decuit ergò corpus nobilissimum, & velocissimum: quod si quadratum, aut triangulum esset, impedirent se cœli, angulis impingentibus: semper moveretur, non quidem in bonum proprium
(nec

(nec enim hoc motu cœlum perficitur, aut quiescit, cùm tamen omnis motus in quietem tendat) sed universi, cui suos influxus, & radios varijs motibus applicat.

3. Terra perfectam rotunditatem naturaliter exigeret, gravissimo elemento æqualiter in centrum ruente, ut videmus in guttis aquæ, se conglobantibus: sed quia hæc figura fini obstabat, hoc est, hominum habitationi, & rerum generationi, mutata, ut videlicet in montes cresceret, qui exundationibus obstant, & ipsa contra naturam suam supra aquam extaret, quamvis aquâ gravior: paulatim verò, & molliter assurgit, ne flumina, nivésque, aut imbres soluti terram uno impetu obruant potius, quàm rigent: eadem terra densior alijs elementis, & fœcundior esse debuit, quia tot oneribus, ædificijs, alimentis, vestimentis, delitijs destinata, homini, velut domino rerum, abundantius naturâ providente.

4. Mare falsum est, ut nutriat infinitas piscium species, easque solidiores, & sapidiore reddat, sparsis tamen ubique insulis, in quibus dulcem ad potum navigantes expeterent: aliarum aquarum, & fontium utilitates apertæ sunt, & magis patebunt, ubi de elementis.

5. In ipsa corporis humani fabrica quan-
ta

ta ordinis, & finium diligentia? ossa plùs, quàm 2241. quorum singulis officia supra 40. musculi supra 600. & singulis officia decem: circa oculorum situm, mensuram, figuram, tunicas, musculos, nervos, palpebras, cilia, supercilia, reflexiones fieri possunt supra 200. de quibus vide Aristotelem *de part. animal.* ubi singularum fines & rationes reddit: & Galen. *de format. fæt.* ubi Epicureos, *Deum* negantes, urget, conceditque tot annos, quot velint, ad cogitandum, quid in quovis officulo potuerit melius cogitari, & pollicetur, se verò multa, & gravissima ostensurum incommoda, ac defectus, si aliter fierent.

6. Non minor cura, & *providentia* emicuit in varietate, humanis vultibus impressa; reliqua enim animalium individua ex vultu vix distinguas, & si distinguas, oportet, ut in bobus, equisque, gregatim pascentibus, inuratur nota: homini in facie discrimen est; quod si non esset, quis hostem, quis amicum, quis parentes, quis creditores, debitores agnosceret? quas paucarum facierum similitudo in pseudis Alexandro, Smerde, Nerone, Demetrio, ac Sebastiano tragædias dedit? quid ergò fieret, si omnium facies similes essent? & sint similes, adjecta est vocum diversitas, quæ simillimos alias, aut etiam tenebris abditos proderet.

7. In alijs animalibus eadem cernitur ad fines ſuos ordinatio per media proportionata; quia enim, ut ſe nutrant, egent alimentis, proviſum eſt ſingulis proportionatum alimentum: quia verò, ut alimentum ſumant, opus eſt, ut noxium ab innoxio diſcernant, dati ſunt ſenſus, præſertim interni: quia verò non appeterent alimentum, niſi delectaret, hæc quoque illecebra cibus addita, quâ movent appetitum: nec tamen eadem omnibus; bös enim fœno, carne canis delectatur: ſed quia non ſufficit, cibum diſcernere, & appetere, niſi etiam conſequi, & frui poſſis, data eſt animalibus potentia motiva, quâ ad illum moveantur, os, quò ſumant, dentes, quibus frangant; ſtomachus calidiſſimus, qui coquat, hepar, quod alimenti, & chyli maſſam nimis adhuc crudam, & indigeſtam in ſanguinem extenuet; ut verò ſanguis omnibus partibus corporis applicetur (omnes enim nutriuntur) infiniti venarum alveoli, & canaliculi toto corpore diffuſi, qui ſanguinem deferunt; & venæ quidem molles, & oculo expoſitæ, ut incidi poſſint, ſanguine, cum abundat, minuto. Quid ergò poſſet ſapientius cogitari, magisque finibus ſuis accominodatum? Datur ergò aliqua Mens ſapientiſſima, quæ hæc omnia concepit,
pro-

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 321
providissima, quæ ordinavit, potentissi-
ma, quæ exècuta est.

8. Eadem *Providentia* etiam in illis ap-
paret, quæ maximè damnantur: nulla res
aut magis, aut sæpiùs, ut paupertas, accu-
satur, ista tamen omnium artium, & vir-
tutum mater est: si omnes abundarent,
nemo egeret, quis serviret, aut laboraret?
& consequenter quis artes exerceret? nul-
læ ergò agriculturæ, negotiationes, na-
vigations, medicinæ, architecturæ, textu-
ræ &c. quæ omnia, ut experienciâ constat,
inter divites cessant; nemo enim divitum
remos ducit, sine quibus nulla navigatio:
nemo calcem, aut lapides convehit, sine
quibus nullæ fabricæ &c. sapientissimè igitur
Deus sua beneficia humanæ industriæ
conjunxit, ut, dum unus alterius operâ
utitur, omnes invicem necessarij essemus,
& vel invitati ad amandum cogeremur; ne-
gari ergò universalis *Providentia* non pot-
est; ergò nec *Deus*.

II Dices: Hæc omnia non *Deum*, sed na-
turam operari: verum

Contrà est; Quid intelligis nomine na-
turæ? causam illam proximam, radicem
v. g. ex qua arbor, massam sanguinis, ex
qua homo formatus est? an per naturam
coelum intelligis? neutrum potest dici;
non *primum*; quî enim possit à causa, quæ

nec sentit, nec intelligit, opus tantæ artis, ac ingenij prodire? non hoc est idem, ac si quis diceret, pulcherrimam imaginem non à Pictore, sed penicillo pictam? ordinatissimam fidium harmoniam à fidibus, & cithara, non Musico esse? verum est, & radices, & semina summi Opificis instrumenta esse, sicut penicillus, & cætera instrumenta artificis; sed ars illa, quæ occultè quidem, sed in illis sapientissimè laborat, est ars divina, & Natura naturæ; sicut enim & omnes corporis motus ab anima sunt, & omnis arborum, florûmque germinatio à radice, quamvis utrâque lateat, ita & omnis seminum, & naturæ opus à Deo, visibilia invisibiliter producente. Non etiam *secundum* dici potest; aut enim cælum rationis experts est? aut ratione pollet? si rationis experts est? procedunt argumenta jam facta, & experientia satis ostendit, nec cœli, nec elementorum influxus vel minimum eorum præstare posse, quæ rationis, & artis egent; quamvis enim farinam igni, cœloque exponas, nunquam panis fiet: si verò cælum ratione pollet, & quidem tantâ, quæ tantis operibus sufficiat? jam admittis Deum aliquem, cælum videlicet, hoc est, Mentem, sapientix, providentiæ, ac potentix plenam, imò & amoris; cui enim non benefacit? mini-

mo

mo etiam è plebe flosculorum & mensas, & purpuras, & suffitus, & telas plumarij operis, & succos, & medicamenta, & vela, quibus integantur, & gratias, ac illecebras oculorum parat, ut huic uni intentam credas. *Quis non stupeat, inquit Quintilianus Declam. 13. hoc posse fieri sine manibus? nullâ interveniente doctrinâ, hanc artem nasci?* & Gregor. Nazianz. *Quis Euclides, lineis contemplandis intentus, & in demonstrationibus sollicitè laborans, hac posset imitari?* & Hieronymus in c. 6. Matth. *Reverà quod sericum, quæ pictura Textricum potest floribus comparari?* & Plin. l. 22. c. 6. *Pinxit remedia in floribus, visuque ipso animos invitavit, etiam delitijs auxilia permiscens.* Sed omnium optime Christus Matth. 6. *Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, nèque nent: dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloriâ sua coopertus, est sicut unum ex illis.* Haftenus dicta

Confirmantur 1. *A conservatione rerum omnium.* Quæ contrarijs constant, non possunt diu subsistere, nisi ab aliquo, qui omnibus præest, temperentur, & in unam harmoniam redigantur, & ideo nec navis, gubernatore destituta, contrarijs ventis diu resister: & civitas, cui nullus magistratus, discordijs, bellisque civilibus peribit: & corpus, abscedente animâ, dissolvitur:

quî ergò fieri potest, ut mundus, in quo perpetua est contrariorum pugna, tot annorum millibus subsistat, nullo gubernante Numine?

Confirmantur 2. *Ex præmijs*, justis promissis, & *supplicijs*, impijs paratis. Si non est *Deus*; ergò nec divina mandata, nec ulla *præmia* ea servantibus, aut *pæna* violentibus: sed contrarium patet ex Sacra Scriptura, quam notî esse fabulosam, & humano ingenio scriptam, patet *tum* ex motibus, & affectibus, quos in animis legentium excitat, quales in nullis alijs libris experimur: *tum* ex infinitis mysterijs, quæ complectitur, adeò, ut quamvis illi explicandæ tot millia librorum conscripta sint, & nobilissima ingenia illi insudaverint, nunquam tamen satis sit explicata, & quotidie novæ in illa veritates, & doctrinæ appareant, fonte hæcenus inexhausto: *tum* ex vaticinijs, quæ continet, & quæ videmus quotidie adimpleri, qualia sunt de adventu, & passione Messia, de conversione Gentium, de subversione Hierosolymitana, de persecutione Fidelium &c. *tum* denique ex mirabili translatione Septuaginta Interpretum, quam Aristæas describit.

Confirmantur 3. *Ex communi omnium hominum sensu*. Si enim nemo dubitat, vera
esse,

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 325

esse, quæ à septem, fide dignissimis, asseruntur; quantò minùs dubitari debet, ubi tot sunt testes, quot nationes, quot homines? sed nulla ratio, nulla gens est tam barbara, tam inculta, quæ *Deum* aliquem non agnoscat, quem non timeat, colat, veneretur: nemo tam impius, & ignarus est, cui in subita aliqua necessitate voces istæ non excidant: *Deus adjuva! velit Deus! si Deo placuerit &c.* & ipsi, qui *Deum* negant, si tamen in sylva, aut tenebris, nullòque teste homicidium, aut adulterium comitant, negare haud possunt, se occultis stimulis conscientiaë urgeri; timore, ac pudore suffundi, naturâ videlicet *Deum* profutente, etiam cùm negat.

Confirmantur denique 4. *Argumento ad hominem.* Aut enim *Deus* aliquis est, aut nullus est? si aliquis est? eùmque negas, imò & flagitijs ad vindictam provocas, exponis te periculo omnium æternarum, ac temporalium pœnarum, quas hujusmodi minatur, infligitque: si nullus *Deus* est? nullum ejus offendendi, aut provocandi periculum est, etiamsi credas, esse; cur ergò non malis *Deum* credere sine omni periculo, quàm cum tanto periculo negare?

[12] *Objic. 1. Si Deus aliquis esset, non forent in hoc mundo tot mala natura, & cul-*

pæ; cùm enim *Deus* ſit *Ens* optimum, tam non poteſt, aut debet malum pati, quàm non poteſt ignis *paleam*, ſibi admotam; ergò nullus in hoc mundo *Deus* eſt.

Reſp. Neg. ſequeſ. Ant. Nam primò, malum *natura* quod attinet, nullum eſt, cui non inſint plurima bona: quid veneno pejus? & tamen quot ex veneno medicina? ſicut in benè ordinata Republica non tantùm præmia, & honores, ſed etiam pœnæ, ſupplicia, & tortores ſunt; ita in mundo, in omni creatura eſt, quod proſit, & noceat, quia utròque egemus: quis æterna amet, & cœlum, ſi nihil in mundo ſit, quod doleat? multò magis *Dei* beneficia æſtimantur, cùm malis conferuntur; ſicut expertis aliquando morbum multò ſanitas gratior; providentiſſimè ergò *Deus* mala beneficijs miſcuit, maximè, quia pleròſque videmus, metu potiùs pœnarum à malo arceri, quàm ſpe, aut largitione beneficiorum; utròque ergò maximum *Dei* beneficium, & quòd malis nos terreat, & quòd afficiat tot bonis. *Secundò*, ſi verò de malis *culpa* loquamur, *Deus* illa permittit graviffimas ob cauſas: tum quia ſpontè, liberèque homines illa committunt, *Dei* autem providentiæ eſt, hominis libertatem non impedire, nec illi vim inferre: monet, terret, promittit, minatur,
ſed

sed non cogit: cur ergò tam multi mali? quia ita volunt: cur *Deus* non impedit? impedit, quantum decet, & quantum, salvâ libertate, potest: cur non cogit ad bonum? quia non debent cogi, qui ex natura liberi sunt; tam enim contra jura libertatis, & humanæ naturæ est cogi, quàm contra naturam ignis madefacere, & virtus coacta nec *Deo* placet, nec præmio digna est: imò, cùm tam sit pronum hominibus peccare, quàm lapidibus cadere, non tam mirandum est, quòd tam multi peccent, quàm quòd tam multi non peccent: sicut si centum lapides deorsum cadant, & unicus ascendat, hoc solum, non illud, mirandum est.

- 13 Dices: *Deo* tot media præstò sunt, quibus, si velit, omnia peccata, salvâ libertate, impediat; cur ergò non impedit? cur tot animarum permittit naufragia? & æterna quidem; cùm illi nec anchora desit, nec tabula, quas porrigat aliàs perituris?

Resp. Imò porrigit; tot enim sunt tabulæ, tot anchoræ, quot Sacramenta, quot internæ admonitiones, quot gratiæ: sed nolunt plerique porrectas accipere, & ideo pereunt; cujus igitur culpâ, porrigentis, an recusantis? stat Medicus ad lectum, rogat, terret, instat, ut sanari ve-

lis, & pharmacum ori admovent, cuius haustu certò sanitatem recipias; tu nec monentem audis, nec imperanti pares, nec medicinam acceptas, quem moriturus accusas, nisi te ipsum? Sed

34 Instabis: Potest *Deus* de nolentibus volentes facere, idque salvâ libertate; cur ergò non facit?

Resp. Hoc esse arcanum, humanis mentibus hætenus inaccessum: neque id mirum; cum enim tam multa in cœlo, terraque, & ab hominibus fiant, quorum nullam rationem possumus reddere, quid miramur, aliquid à *Deo*, & in *Deo* fieri, cuius causæ nos lateant? nec propterea negari debent, quæ certa sunt, quia aliqua nobis sunt incerta; quis enim sapiens neget, esse Nilum, quia ejus originem ignorat? neget, in lunâ maculas esse, quia nescit, quid illæ sint? certum est, *Deum* esse justum, & infinite misericordem, id enim & Scriptura, & ratio convincit: incertum, cur tam multos perire sinat, quos poterat, ne perirent, juvare: non ergò propter istud incertum negari debet illud certum.

35 *Objic. 2.* Experientia docet, eventus rerum non tam ex justitia causæ, quam fovemus, aut providentiâ Numinis pendere,

dere, quàm ex industria, & viribus humanis; & ideo nec in castris, nec in foro penès innocentes victoria, sed penès potentio- rem: nulla gens pejor, & pluribus, ac gravissimis flagitijs inquinatio- r Turci- ca, & tamen nulla ditior, nulla potenti- or: sed, si aliqua supremi Numinis provi- dentia, hæc ita non evenirent; ergò nul- la est; quilibet ergò sibi & Numen, & fa- tum, & providentia est.

Resp. Neg. min. Hic enim mundus non est à Deo conditus, ut in illo perpetuò vivamus, & præmia virtutibus persolvantur; hoc enim cælo reservatum est: mun- dus ergò locus laboris, & pugnae est, non triumphi: in hoc iusti exercentur, impij dominantur, *Deo causis secundis* habenas laxante; & quia raro fit, ut non etiam in impijs aliqua sint benefacta, & virtutes præmijs dignæ, *Deus* illos bonis tempora- libus, quæ umbræ sunt tantum, & floscu- li quidam fugacissimi, remuneratur, tot interim curis, timoribus, laboribus, insi- dijs, morbis, periculis, infortunijs mixta, ut multò plus doloris habeant, quàm gau- dij. Quem reperias Salomone feliciorem? & ipse tamen inter ipsas delitias, & vo- luptates exclamavit: *Et vidi, quod omnia sint vanitas, & afflictio spiritus.* Iustis verò, etsi multæ calamitates, nunquam tamen

perpetuæ, ſed alternis bonis permixtæ: accedunt interna bona, externis longè majora, gaudium videlicet, pax, æquanimi-
tas, ſecuritas, fiducia in *Deum*, &, quod omnia ſuperat, futurorum exſpectatio: malis tu æger, & doloribus plenus, ac fe-
bri intùs graſſante, in ſerico, plumeoq; lecto decumbere, an ſanus in palea? hæc juſtorum, illa impiorum conditio eſt; quid ergò providentiam *Dei* accuſas, ſi, quod melius eſt, juſtis, quod pejus eſt, impijs tribuit? Vide Senecam *de Provident.* Ubi etiam advertere licet, ita *Deum* divitias, & imperia impijs conferre, ut non ſinat nimium excreſcere (juſtos enim opprimerent) ſed per certa temporum, & anno-
rum intervalla finem illis regnandi impo-
nat, imperijs translatis, regnisque perpe-
tuo velut æſtu jam florentibus, jam caſum
minantibus.

Quæſtio II.

*An detur in Deo Potentia creati-
va? & an ſoli Deo propria?*

S U M M A R I A.

1. *Premiſſâ diſtinctione inter actionem creati-
vam, & eductivam, exponitur ſtatus Quæſtionis.*
2. *Datur potentia creativa in Deo.* 3. 4. & 5. *Ita*
Ei

Ei propria, ut nulli creaturæ communicari possit nec per modum causæ principalis, nec instrumentalis. 6. & 7. Solvuntur objectiones. 8. An creatio sit actio, realiter distincta ab effectu creato?

I PRÆnotand. Actionem creativam, propriè, & strictè dictam, prout ab actione *eductiva* distinguitur, secundum D. Thom. 1. p. q. 45. a. 1. esse productionem entis ex nihilo, hoc est, ex nullo præsupposito subjecto; quemadmodum enim actio illa vocatur generatio, quæ producit terminum dependenter à subjecto, ita creatio, quæ illi opponitur, est, quæ producit terminum independentem ab omni subjecto, quò modo materia prima, anima rationalis, & Angeli producuntur, nullo scilicet concurrente subjecto; & ideò creatio etiam dici solet productio entis *simpliciter*, generatio verò productio entis tantum *secundum quid*; creatio enim dat totum esse, non verò generatio: nam, cum ex palea producitur ignis, non totum esse producitur; præcessit enim materia, & gradus entis, substantiæ, corporei &c. Hoc prænotato, Quæritur, an Deo conveniat potentia producendi aliquid ex nihilo? & an ea vel per modum *causæ principalis*, vel saltem *instrumentalis* alicui creaturæ communicari possit? nullam enim creaturam de facto aliquid creasse, est de fide c. *Firmiter.*

ter. de Summ. Trinit. & patet experientiâ; ex nihilo enim nihil fit.

2. *Resol. 1. Datur in Deo potentia creativa, seu productiva ex nihilo. Est certa. Aristoteli creationem fuisse cognitam, eamque Deo attribuisse, docet S. Thomas 1. p. q. 44. a. 1. & 2. cont. Gent. c. 15. & q. 3. de pot. a. 5. & 6. & patet ex lib. de mundo, quem Aristoteles ad Alexandrum scripsit.*

Ratio est 1. Deus est infinitè perfectus, & omnipotens; ergò potest, quidquid non implicat: sed posse aliquid creare, hoc est, producere sine aliquo subjecto, non implicat; quæ enim implicatio? ergò &c.

Ratio est 2. Modus agendi sequitur modum essendi: sed Deus habet esse independentens ab omni causa; ergò etiam habet modum agendi independentem ab omni causa; ergò etiam à causa materiali, quod est creare: & ita creata est materia prima; nec enim est ens à se (unde enim hæc summa perfectio enti imperfectissimo, quam ne entia quidem perfectiora habent, ut patet in homine, animalibus &c.) ergò producta est: sed non ex alio subjecto, cum sit primum; ergò ex nullo subjecto; ergò per creationem.

3. *Resol. 2. Potentia creativa ita Deo est propria, ut nulli creaturæ possit communicari per modum cause principalis. S. Thom. 1. p. q. 45. a. 5.*

Ra-

Ratio est 1. Nulli creaturæ communicari potest omnipotentia divina; sicut nec ipsum esse divinum; ergò nec potentia creativa. *Ant. est certum. Consequent. etiam patet*; per creationem enim producit non tantum ens, ut tale, v. g. equus, sed ens absolute (est enim productio ex nihilo, quod verò nihilo opponitur, est ens simpliciter, & absolute) sed ens absolute, & ut sic est objectum solius omnipotentiae divinae; ergò &c.

4 Dices: Si homo, aut Angelus possint paleam creare, non sequitur, esse omnipotentes; quia non poterunt propterea etiam equum, aut leonem creare; ergò ratio adducta nihil probat.

Resp. *Neg. Ant.* Quia, qui creat paleam, attingit istam non præcisè, quæ palea est, sed quæ ens est; ergò, quantum est de se, poterit etiam leonem, aut equum producere, quia & ista continentur sub ratione entis ut sic. Vide S. Thom. 1. p. q. 45. a. 5. ad 1. sicut, quia intellectus versatur circa verum ut sic, potest ad omne verum extendi, quantum est de se: & oculus ad omne visibile, sive coloratum: & artifex, qui posset ex nihilo operari, non est ratio, cur non æquè statuam, aut templum &c. produceret, quantum videlicet est ex vi potentiae.

Ratio

Ratio eſt 2. Potentia infinita nulli creaturæ communicari poteſt : ſed potentia creandi eſt infinita ; ergò nulli creaturæ communicari poteſt. *M. eſt certa. min. prob.* Talis eſt potentia, qualis eſt diſtantia, & oppoſitio inter ens, & nihil ; potentia enim creandi producit aliquid ex nihilo : ſed diſtantia, & oppoſitio inter ens, & nihil eſt infinita ; diſtant enim contradictoriè, quæ diſtantia, & oppoſitio tanta eſt, ut ne divinitùs quidem major eſſe poſſit ; ergò & potentia creandi erit infinita, & conſequenter ad hanc diſtantiam ſuperandam opus eſſet virtute infinitâ, qualis tamen nulli creaturæ communicari poteſt, ſicut nec omnipotentia.

Confirmatur: Major requiritur potentia, ut formam educat ex ſubjecto improportionato, quàm proportionato, v. g. difficilius eſt, ſtatuam aquæ, quàm æri incidere ; ergò quò ſubjectum magis eſt improportionatum, eò major potentia requiritur : ſed non poteſt dari ſubjectum magis improportionatum, quàm nihil ; ergò nec poteſt dari major potentia, quàm *creativa*, & productiva ex nihilo ; ergò hæc erit infinita.

Ratio eſt 3. Modus operandi imitatur modum eſſendi : ſed omnis creatura in eſſendo eſt mutabilis, & conſtat ex actu,
&

& potentia; ergò omnis creatura operari tantum potest per mutationem subjecti, & supponendo potentiam receptivam, & consequenter non potest creare.

Ratio est 4. Si posset *Deus* alicui creaturæ potentiam *creativam* dare, maxime id posset substantiæ spirituali, & angelicæ: sed huic non potest; ergò nulli. *min. prob.* Substantia spiritualis, & angelica agit per intellectum, & voluntatem: sed intellectio non est effectiva ad extrà; *Deus* enim omnia, etiam possibilia, intelligit, nec tamen intelligendo creat: voluntas verò est quidem effectiva, sed in solo *Deo*, non verò in creaturis; alioqui, cum voluntas sit potentia universalis ad omne bonum, nec loco, aut tempori alligetur, possem ut omnia & semper, & ubique velle, ita omnia & semper, & ubique creare. Et ita videntur omnino SS. PP. sentire: S. Athanasius *serm. 3. cont. Arianos*: Administrare creaturarum, & servorum est, condere autem, atque creare solius Dei, & Verbi ejus, atque Sapientia. S. Cyrill. *lib. 2. cont. Julian.* Efficaciter posse operari, ut Creatorem, & producere res, quæ aliquando non erant, est unum ex illis, quæ propriè sunt solius, & omnium summa substantia. S. August. *lib. 9. in Genes. ad lit. c. 15.* Angelus tam non potest rem quamlibet creare, quam non potest seipsum.

Re,

§ Resol. 3. Nulli etiam creaturæ commu-
nicari potest virtus, seu potentia *instru-*
mentalis creandi, ita videlicet, ut creatura
elevetur ad creandum, tanquam instru-
mentum Dei, sicut penicillus elevatur ad
pingendum, tanquam instrumentum pi-
etoris. S. Thomas *loc. cit.* & expresse q. 3.
de pot. a. 4. Et

Ratio est; Quia omnis *causa*, quæ eleva-
tur, habet virtutē inchoatam ad effectum,
ad quem elevatur, vel cujus instrumentum
est: sed nulla creatura habet virtutem in-
choatā ad aliquid creandum, hoc est, ex ni-
hilo producendū; ergo nulla creatura ele-
vari potest ad creandum. *min. pater*; inter
aliquid enim, & nihil nulla est proportio,
& consequenter nulla inchoatio. *M. verò*
prob. Tum ab inductione; intellectus enim
v. g. elevatur ad cognoscendum Deum;
sed intellectus ex sua natura est cogno-
scitivus: voluntas elevatur ad amandum
Deum; sed voluntas ex sua natura est ama-
tiva: penicillus elevatur ad pingendam
imaginem; sed penicillus ex sua natura re-
cipit, & relinquit colores &c. Tum quia,
si instrumentum nullam propriam habet
actionem, & inchoationem ad effectum,
sed tantum agit virtute, à *principali* rece-
ptā, non erit instrumentum, quomodo
aqua, calefaciens calore, ab igne accepto,

& luna, illuminans luce, à sole impressâ, non sunt *causæ instrumentales*, de quo vide S. Thomam 3. p. q. 62. a. 1. & 3. & q. 3. de pot. a. 4.

- 6 Objic. 1. *Cont. 2. Resol.* Si potentia creandi nulli creaturæ communicari potest, sequitur, Deum non esse omnipotentem, sed impotentem; quod de Deo vel cogitare nefas est; ergo &c.

Resp. *Neg. sequel.* Quia, quando dicimus (quod bene notandum) aliquid fieri divinitus non posse, tota hujus causa reducenda est non in ipsum Deum, sed in ipsam naturam, & repugnantiam terminorum, quos conjungi repugnat, aut separari; sic v. g. repugnat triangulus, habens duos, vel quatuor angulos, & lapis sensitivus: & cum repugnantia, & implicancia sit non esse, & impossibilitas, non potest primariò in Deum, ejusque essentiam reduci, quæ est *causa* rebus, ut sint, non autem, ut non sint, aut non possint esse. Cum autem dicimus, posse aliquid esse, tota hujus radix, & causa in Deum reducenda est, qui est *causa*, & exemplar omnis esse; idè igitur leo potest esse, quia in Deo habet ideam sui esse. Vide S. Thomam 1. p. q. 25. a. 3. & 2. cont. Gent. c. 25.

- 7 Objic. 2. *Cont. 3. Resol.* Quælibet creatura habet potentiam obedientialem ad
Y
quam-

quamlibet rem, naturæ viribus ſuperiorem, ut patet in anima v. g. quæ habet potentiam *obedientialem* ad gratiam ſanctificantem, unionem ad Verbum &c. ergo etiam ad creandum, ſeu producendum aliquid ex nihilo.

Reſp. *Diſt. Ant.* Quælibet creatura habet potentiam *obedientialem paſſivam*, ad quamlibet ſcilicet formam recipiendam, quæ non dicit eſſentialem dependentiam actualem ad determinatum ſubjectum, ut in actibus vitalibus contingit, *Conc. Ant.* habet potentiam *obedientialem activam*, ad quemlibet ſcilicet effectum producendum, *Neg. Ant. & Conſequent.* Ratio autem diſparitatis eſt; quia potentia *obedientialis paſſiva* conſiſtit in capacitate ad recipiendam qualitatem ſupernaturalem: ad hoc verò, ut recipiat, non requiritur, ut præcontinere, quod recipit, ut patet: at verò potentia *obedientialis activa* eſt productiva; ut autem unum aliud producat, neceſſariò debet illud aliquo modo præcontinere, & habere virtutem aliquam, ſaltem inchoatam ad effectum, ad quem elevatur: unde, cum nulla creatura habeat, aut præcontinere virtutē inchoatam ad effectum, è nihilo producendum, ut oſtendimus, etiam non habet potentiam *obedientialem activam* ad illum. Alias objectiones non
pro-

Seçt. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 339
propono, quia non sunt alicujus momenti.

8 Quæres: An creatio, quâ *Deus* aliquid creat, sit actio, *realiter* distincta ab effectu creato, seu à creatura?

Resp. Negative, sed est ipse actus divinæ voluntatis, efficaciter aliquid fieri volentis, ad quam efficacem voluntatem continuò effectus sequitur sine alia media actione, & ideò creatio potest dici actio *virtualiter* transiens; quamvis enim sit actus immanens *Dei*, relinquit tamen ad extrâ, & post se effectum. Videtur esse *S. Thomæ* 1. p. q. 45. a. 3. & q. 25. a. 1. ad 3. Et

Ratio est; Quia nulla videtur esse hujus distinctæ, & mediæ actionis necessitas; ex una enim parte voluntas *Dei* est infinitè activa, nec eget mediâ aliquâ causalitate, per quam ejus virtus ad effectum deferatur: ex altera parte creatura est intrinsecè, & essentialiter à *Deo* dependens, & ideò non eget aliquâ extrinsecâ causalitate, per quam fiat dependens: sicut lux, quia est intrinsecè visibilis, non eget alio extrinsecò, per quod reddatur visibilis.

Confirmatur: Etiam secundum Adversarios ipsa actio creativa, quia essentialiter à *Deo* dependet, non eget aliâ actione, & creatione: at creatura non minùs essentialiter, & intrinsecè à *Deo* dependet, quàm ipsa actio, seu creatio; ergò non

magis eget diſtinctâ aliquâ actione, & dependentiâ.

Quæſtio III.

*Utrum creatura, ſicut in fieri, ita
& in eſſe dependeat à Deo
conſervante?*

S U M M A R I A.

1. Quid ſit conſervatio, & quotuplex? 2. Reſertur quorundam Antiquorum ſententia. 3. Impugnatur ex quadruplici fundamento. 4. & 5. Reſpondetur ad objecta. 6. Utrum conſervatio ſit alia, & diſtincta actio à creatione? 7. An Deus omnia ſe ſolo conſervet?

PRænotand. I. Conſervationem nihil aliud eſſe, quàm continuam rei productionem; conſervatio enim non dat novum eſſe, ſed influit in primum eſſe, cujus natura eſt, ut dicat eſſentialem, & conſequenter continuam dependentiam à Creatore, ſicut flos à radice, lux à corpore luminoso, & ſonus muſicus à manu artificis. Eſt autem conſervatio alia per ſe, & directâ, alia per accidens, & indirectâ. Conſervatio per ſe, & directâ eſt, per quam res ita in ſuo eſſe conſervatur, & permanet, ut quaſi ſemper illud recipiat, &, ut
in-

inquit S. Thomas, *sine eo esse non possit*: sic lux conservatur à sole, vita à corde &c. *Conservatio per accidens, & indirecta est, per quam contraria conservationi amoven-* tur: sic vita conservatur à medicina, quæ removet humores noxios, qui spiritus vitales corrumpere solent. De illa Quæstio movetur, an nimirum creaturæ omnes necessariò indigeant *per se, & directè* conservari à Deo, qui per se ipsum in earum esse continuò influat, adeò, ut, hoc influxu subtracto, illæ omnes in pristinum suum, unde extractæ sunt, relaberentur nihilum? Ubi

- 2 Prænotand. 2. Nonnullos, quos refert, confutâtque S. Augustinus *lib. 5. in Gen. ad lit. c. 20.* opinatos esse, Deum fabricâsse quidem mundum, sed nihil jam circa ipsum moliri, sed ea, quæ fiunt, ab ipso mundo effici, quiescente Deo: nec magis laborare Deum circa mundum, jam conditum, quàm laboret artifex circa horologium, à se factum, ita, ut sicut, quiescente, & ne cogitante quidem artifice, certo ordine, certâquè mensurâ moventur rotæ: sic certo ordine, certisque legibus, non cooperante, nihilque amplius curante Deo, res omnes, à se conditæ, in suo esse & perdurent, & operentur. Contra quos sit

- 3 Resol. Omnes creaturæ non tantùm à

Deo producuntur, sed etiam *in esse* conservantur, adeò, ut sine *Dei* influxu ne momento quidem possint subsistere: sicut nec vita sine influxu cordis, nec lux sine influxu corporis luminosi, v.g. solis. Vide S. Thomam 1. p. q. 8. a. 1. & q. 104. a. 1.

Ratio est 1. Ex SS. Literis Sap. 11. *Quomodo possit aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut, quod à te vocatum non esset, conservaretur?* & Joan. 5. *Pater meus usque modo operatur.* Ubi vide S. August. & ad Hebr. 1. *Omnia portans verbo virtutis sue*: sicut enim pila, quò momento non portatur, cadit; ita creaturæ omnes.

Ratio est 2. Dantur aliquæ causæ creatæ, à quibus etiam *in conservari* effectus pendunt; ergò hoc ipsum concedi debet *Causæ Increate*, hoc est, *Causæ Primæ*. Consequent. patet; quia dependere *in fieri*, & *conservari* à causa est magna perfectio causæ; dicit enim duplicem influxum causæ, & duplicem subordinationem, ac dependentiam effectûs. *Ant. verò prob. ab inductione.* Lux enim aeris non tantum à sole causatur, sed etiam conservatur, & ideò, occumbente sole, aer lucem amittit: calor quoque vitalis ab influxu cordis conservatur: & flos non tantum à radice nascitur, sed etiam conservatur, & ideò à radice separatus continuo marcescit; ergò &c.

Ratio est 3. Quæ sunt essentialia, non tantum semel, & *in fieri* competunt, sed semper, ut patet: sed omni enti creato, v. g. homini, competit essentialiter dependere à Deo; ergò hoc semper illi competit, & non tantum *in fieri*, seu puncto generationis. *min. prob.* Quia homo, cum sit ens participatum, tam essentialiter dependet à Deo, quàm essentialiter est rationalis: sicut ergò nullo momento potest esse non rationalis; ita nullo momento potest non dependere à Deo.

Ratio est 4. Si *Deus* non omnia *per se*, & *directè* conservat, sequitur, quòd non possit pro lubitu aliqua annihilare: sed hoc pugnat cum attributo omnipotentiae divinae; ergò *Deus per se*, & *directè* omnia conservat. *min. patet*; quomodo enim omnipotens erit, si ne muscam possit annihilare? *Sequel. M. prob.* Annihilatio consistit in sola suspensione influxûs, non verò in productione alicujus contrariae, & corruptivae qualitatis, hæc enim est terminus positivus, qui non potest respondere actioni mere privativae, qualis est annihilatio: sed, si continuò non influat, non poterit influxum suspendere, ut patet; ergò nec pro lubitu aliqua annihilare.

4 **Objic. 1.** Si creaturæ non tantùm in
 Y 4 fieri,

fieri, sed etiam *in esse*, & *conservari* dependent à Deo ex eo, quòd sint entia participata, & accipiant esse à Deo, sequitur, quòd etiam statua v. g. non tantum *in fieri*, sed etiam *in esse*, & *conservari* dependeat ab artifice, seu Statuario, imago à Pictore, & domus ab Architecto; nam & statua accipit esse à Statuario, & imago à Pictore, & domus ab Architecto, suntq; entia participata ab eis: sed hoc est falsum, ut patet; ergò nec creaturæ dependent à Deo *in esse*, & *conservari*, sed tantum *in fieri*.

Resp. Neg. *sequel. M. ad prob. Neg. Parit.* Disparitas est, quia statua v. g. secundum esse non dependet essentialiter ab artifice, seu Statuario, nec imago essentialiter dependet à Pictore, nec domus ab Architecto, cum possint non tantum à solo Deo fieri, sed etiam ab alio artifice creato; & licet Pictor v. g. colorem tabulæ applicet (hæc enim applicatio nec coloribus, nec tabulæ naturaliter competit) semel tamen factâ applicatione, color naturaliter hæret tabulæ, & hæc adhæsiō non est ab extrinseco, sed ab intrinseco. Idem dicas de domo; quamvis enim lapides non jungantur naturaliter, & ab intrinseco cœmento, factâ tamen semel applicatione, naturaliter, &
ab

ab intrinseco hærent, nec indigent influxu causæ extrinsecæ. Idem de statua, & alijs dicas. Aliud est in creatura, quæ essentialiter est ens participatum, & dependens à Deo, & ideò non potest fieri, nisi à Deo, quod nulli causæ secundæ competit; omnis enim effectus creatus potest fieri sine omni causa secunda, & à solo Deo, exceptis actibus vitalibus.

§ Objic. 2. Dependere in conservari à causa non est perfectio causæ, sed imperfectio; ergò creaturæ non dependent in conservari à Deo, utpotè causâ perfectissimâ, & nullius imperfectionis capaci. Ant. patet in Architecto creato, in quo non est perfectio, imò maxima foret imperfectio, si domus semper ab ejus influxu, & curâ penderet; ergò &c.

Resp. Dist. Ant. Dependere in conservari à causa secunda, & creata non est perfectio &c. Conc. Ant. dependere in conservari à causa Prima, & Increata non est perfectio &c. Neg. Ant. Ad ejus prob. Conc. Ant. & sub data dist. Neg. Consequent. & Parit. Disparitas est, quia in Architecto creato id conjungeretur cum summo labore, curâ, alligatione ad unum locum, impedimento ab alijs, & melioribus occupationibus, quæ omnia in Deo cessant, ut patet, cui non major est labor in omnes creaturas influe-

re, eas conservando *in esse*, quàm animæ in omnia membra corporis, soli in omnes stellas, radici in omnes ramos.

6 Quæres 1. An *conservatio* sit alia, & distincta actio à *creatione*?

Resp. Negative, sed tantum connotat aliud instans temporis; connotat enim, rem antè jam fuisse: sicut creatio connotat, rem immediatè antè nihil fuisse. Vide S. Thomam 1. p. q. 104. a. 1. ad 4. & de pot. q. 3. a. 3. ad 6. & q. 5. a. 1. ad 2.

7 Quæres 2. An Deus omnia se solo conservet, an verò etiam unà cum *causis secundis*?

Resp. 1. Substantiæ creatæ, ut notat S. Doctor *loc. cit.* à solo Deo conservantur, adeoque nullæ substantiæ creatæ pendunt quoad suum esse substantiale ab alijs *causis creatis in conservari*; videmus enim, substantias non tantum incorruptibiles, sed etiam corruptibiles, tam elementares, quàm mixtas, nec à suis *causis univocis pendere in conservari*, nec ab æquivocis: nam & homo, & aurum, & alia conservantur sine actuali præsentia, & influxu solis, etiam hoc absente.

Resp. 2. Accidentia verò quod attinet, alia dependent *in conservari* à *causis secundis*, alia non, ut patet, de quo vide S. Thomam 3. p. q. 13. a. 2. & q. 5. de pot. a. 1. ad

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Iner. 347
7. & 1. p. q. 84. a. 1. Suarez *Metaph. disput. 21. sect. 3.*

Quæstio IV.

Quomodo Deus cum Causis secundis concurrat ad agendum?

S U M M A R I A.

1. Exponitur status Quæstionis, & refertur sententia Durandi &c. 2. 3. & 4. Rejicitur ex varijs motivis, & argumentis, quæ impugnantur irrito conatu. 5. 6. & 7. Solvuntur argumenta contraria.

PRÆnotand. Causas secundas, sive creatas, ut ex infrà dicendis supponitur, verè, ac propriè aliquos effectus sibi connaturales, & proportionatos efficere: unde quæritur, an Deus ad eorum productionem unà cum causis secundis immediatè concurrat, an verò solum mediatè, producendo nimirum istas, & conservando in esse, ac conferendo virtutem, per quam deinceps absque novo, & immediato Dei concursu in effectus naturales, à se producendos, se solis immediatè influant? Durandus, quem sequitur Ludovicus à Dola, Lalemandet, & alij pauci, ne Deum authorem faciant peccati, docent, causas secundas non indigere immediato concursu Dei ad agendum, sed

ſed ſufficere eis illud eſſe, & illam agendi virtutem, à Deo primitùs acceptam, ad hoc, ut effectus ſibi connaturales producant, quibus tamen adverſantur non modò Philoſophi, & Theologi omnes, ſed & SS. PP. Anſelmus, Chryſoſtomus, Gregorius M. Nyſſenus, Nazianzenus, & præcipuè Auguſtinus varijs locis: imò & SS. Paginæ contradicere videntur *Pſal. 146. Act. 17. Joan. 5.* & alibi. Unde in ſententiam Durandi, ejùſque ſequacium acerbiffimè invehuntur nonnulli, graviffimàſque ei cenſuras inurunt; alij enim eam, ut hæreticam, damnant: alij, ut erroneam in fide, rejiciunt: alij non tutam, periculoſam, temerariam appellant. S. Thomas verò in *2. d. 37. q. 2. a. 2.* ait, eam proximam eſſe duobus erroribus, nempe, eſſe duo principia, unum bonum, alterum malum: &, Deum non eſſe *Cauſam univerſalem*. Quidquid de his cenſuris ſit, noſtra eſt

2. *Reſol. Deus non tantùm mediatè, & remotè concurrit ad actiones cauſarum creatarum, iſtas videlicet conſervando, & producendo, ſed etiam immediatè, ita videlicet, ut ſicut motus penicilli eſt etiam, & multò principalìus motus pictoris, ita illuminatio ſolis ſit ſimul, & multò principalìus illuminatio Dei. Vide S. Thom. 1. p. q. 105. a. 5. & 1. 2. q. 109. & 3. cont. Gent.*

Señt. III. De Causa Effic. Prima, five Incr. 349
Gent. c. 70. S. Augustin. Epist. 146. ad
Consentium.

Ratio est 1. Ubi est *immediata* dependen-
tia effectûs à *causa*, ibi etiam est *immedia-*
tus concursus, seu influxus *causæ* in effe-
ctum; sunt enim convertibilia: sed omnis
actio creata *immediate* dependet à *Deo*,
ut *Causâ Primâ*; ergò etiam *Deus*, ut *Cau-*
sa Prima, *immediate* concurrit, & influit in
omnem actionem creatam. *min. prob.* Actio
creaturæ, v. g. calefactio ignis *vel* aliquid
est, *vel* nihil? si nihil? ergò nec à *causa se-*
cunda, nec à *Causa Prima* pendet; quod
enim pendet, aliquid est: si aliquid? ergò
est ens participatum à primo Ente; ergò
ab eo *immediate* dependet, imò multò ma-
gis, quàm à *causa secunda*; quia implicat,
aliquam esse perfectionem, aut creaturam,
non acceptam à Creatore; quomodo enim
est creatura, si non à Creatore? ergò &c.

3 Dices: Ad hoc, ut dicatur ipse *Deus*
causa calefactionis, sufficit, ut dederit igni
A virtutem calefactivam, per quam cale-
faciat; quia, licet non influat in ipsam cale-
factionem, influit tamen in virtutem cale-
factivam, eam producendo, & conser-
vando; ergò ratio adducta nihil evincit.

Resp. Neg. Ant. Quia non minùs ipsa
calefactio est creatura, & ens participa-
tum, ac essentialiter à *Deo* dependens,
quàm

quàm ipse calor calefaciens: sed hic non potest esse, nisi *immediatè* à Deo sit; ergò nec calefactio; cur enim hæc minùs dependeat, quàm illa, si non est minùs creatura?

Ratio est 2. Quæ regulatissimè, & sapientissimè fiunt, indigent *actuali* directione, & gubernatione sapientissimæ Mentis; quis enim credat, citharam peritissimè moveri, nullo artifice *actu* movente? aut palatium, nullo ædificante, surgere? sed omnia, quæ in mundo fiunt, regulatissimè, & sapientissimè fiunt, ut meritò opus intelligentiæ dici debeant, qualis est generatio v. g. plantæ ex semine; ergò indigent *actuali* directione, & gubernatione, & consequenter influxu sapientissimæ Mentis, & divinæ.

- 4 Dices: *Deus* est infinitè potens; ergò potuit semini vim plantam producendi imprimere, quæ, semel impressa, in omnibus seminibus durat, & operatur, *Deo* nihil agente.

Resp. 1. *Retorq. Argument.* Eò ipso enim, quia *Deus* est infinitè potens, cur negas, illum ad omnes actiones creatas concurrere, quæ nec infinitæ sunt, & si essent, non superarent, imò nec æquarent infinitam *Dei* activitatem? sufficit unus sol infinitis stellis; & non sufficiat *Deus* infinitis causis? & si sufficit infinitis, quantò magis fini-

Sect. III. De Causa Effic. Prima, five Incr. 351

finitis? & si sufficit, ac potest, cur non velit! maximè, quia in concursu tot *causarum*, & circumstantiarum, se impediendum, facile à suis scopis errare possent *causa* creatæ, aut destrui, nisi *Deus* illis continuò adesset, easque moderaretur. Deinde

Resp. 2. *Conc. Ant. Neg. Consequent.* Quia, cùm non minùs actio, quàm entitas rerum sit creatura (æquè enim est ens participatū, & subordinatum *Primæ Causæ*) omnis autem creatura aut sit imago, aut participatio, & imitatio divinæ naturæ, necessariò ab hujus *immediato* influxu pendet: sicut, quia species visibilis est imago objecti, necessariò pendet ab *immediato* influxu objecti, &, hoc sublato, illa quòque necessariò corrumpitur, ut manifestè in speculo patet.

Ratio est 3. Ita *immediatè* concurrere ad omnes actiones *causæ secundæ* nullam dicit imperfectionem, aut repugnantiam ex parte *Causæ Primæ*, imò summam perfectionem; ergò hic modus concurrendi est *Causæ Primæ* concedendus. *Patet Consequent.* sicut enim non erit simpliciter infinita in genere entis, nisi complectatur omnem perfectionem entis; ita non erit infinite perfecta in genere *causæ*, nisi complectatur omnem perfectionem causandi.

Ra.

Ratio est 4. Ab absurdis, quæ ex contraria sententia inferuntur: nam, si actio creaturæ, v. g. calefactio ignis non est *immediatè* à Deo, sed tantùm entitas primi ignis, à quo deinde alij producti sint, Deo otiante, sequeretur

1. Aliquam creaturam magis dependere à creaturis, quàm à Creatore, magis enim dependet, quod *immediatè*, quàm quod *mediatè*, sicut filius magis dependet à patre, quàm ab avo: sed quælibet actio, seu operatio *immediatè* dependet ab aliqua *causa secunda*, v. g. calefactio *immediatè* dependet ab igne, illuminatio à sole; ergò &c.

2. Sequeretur, Deum non omnia, quæ sunt, verè producere, nec conservare: sicut nec Adam dicitur verè *causa* omnium hominum, qui modò sunt, sed tantùm per accidens.

3. Sequeretur, nec præsentiam, aut omnipotentiam Dei quidquam mundo conferre, eòquè sublato, perinde omnia futura esse, & productum iri, sicut, sublato Adamo, perinde, ac eò vivente, homines generantur, quæ omnia sunt absurdissima; ergò &c.

§ Objic. 1. Si Deus *immediatè* concurrit ad omnem productionem effectuum *causæ* creatæ, vel concurrit ut *causa totalis*? vel ut *partialis*? neutrum potest dici; ergò &c.

gò &c. min. prob. Non ut *causa partialis*; quia imperfectè ageret: non ut *causa totalis*; sic enim *causa* creata nihil ageret; ergò &c.

Resp. Conc. M. Et dico: Deum immediate concurrere ad productiones effectuum *causa* creatæ ut *causam totalem eminenter*; quia videlicet continet totam virtutem activam *causa secunda*, & posset se solo totum effectum producere: sic videmus, cum Pictor penicillum movet, & tabulam coloribus imbut, totum eum motum penicilli esse simul à manu, ab anima, ab idea, & voluntate Pictoris.

Ad prob. Neg. Ant. Adhuc enim *causa* creata verè agit, sed in diverso ordine; Deus enim agit in ordine *Causa Prima*, & *universalis*, à qua res omnes essentialiter dependent; creatura verò in ordine *causa particularis*, & *secunda*, quæ essentialiter dependet à *Prima*, simul concurrente.

- 6 Objic. 2. Si Deus immediate concurrat ad actiones *causarum* creatarum, sequitur primò, quòd hæ sint *causa* merè instrumentales, quemadmodum enim *causa* instrumentalis subordinatur principali, ab eaque dependet; ita & *causa secunda* subordinantur *Prima*: at consequens videtur absurdum; ergò &c. Sequitur secundo, quòd Deus etiam immediate concurrat ad causalitatem

materiæ, & formæ: imò *tertiò*, etiam ad peccatum, hoc sanctitati, illud simplicitati divinæ repugnat; ergò &c.

Resp. *Ad 1. Neg. sequel. M.* Quia licet *causa secunda* subordinentur *Primæ*, & ab hac *immediatè* dependeant, non ideò tamen sunt *causa* merè *instrumentales*; adhuc enim agunt in virtute propria (cùm virtus Dei sit summa ejus omnipotentia) & effectus illis quoad gradum specificum assimilantur.

Ad 2. Dist. sequel. Sequitur, quòd Deus etiam *immediatè* concurrat ad causalitatem materiæ, & formæ in genere *causæ efficientis*, *Conc. sequel.* in genere *causæ materialis*, aut *formalis*, *Neg. sequel.* Causalitas enim materiæ, cùm consistat in recipere, & formæ, cùm consistat in recipi, dicunt *intrinsecam*, & *essentialem* imperfectionem, & ideò pendent quidem, & causantur à Deo *effectivè*: causat enim Deus, efficit, conservatque materiam, formam, & unionem (quidquid ista sit) non tamen causat *materialiter*, nec *formaliter*, quia, ut dixi, hoc dicit imperfectionem.

Ad 3. Dist. iterum sequel. sequitur, quòd Deus etiam *immediatè* concurrat ad peccatum, quoad ejus entitatem *physicam*, seu *materiale* peccati, *Conc. sequel.* sequitur, quòd Deus etiam *immediatè* concurrat ad peccatum,

Seçt. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 355

tum, quoad ejus malitiam moralem, seu formale peccati, *Neg. sequel.* ut eleganter docet S. Anselmus de concord. Præs. Præd. Grat. & lib. arb. Facit, inquit, Deus omnia, quæ justâ, vel injustâ voluntate sunt, id est, opera bona, & mala: in bonis quidem facit, quod sunt, & quod bona sunt; in malis facit, quod sunt, sed non quod mala sunt. Quod exemplo umbræ potest optimè explicari; ubi enim non est lux, non etiam sunt umbræ, & tamen lux non est causa umbræ (causa enim assimilât sibi effectum, non dissimilat) sed corpus opacum, quod lucem impedit, & corpori luminoso, v. g. soli opponitur: sic nullum peccatum v. g. homicidij esset, si Deus non concurreret ad naturam, & entitatem, ac perfectiones, quæ in illo actu reperiuntur; denegato enim divino concursu, omnes potentiæ in homine ligarentur, & velut obstupescerent: hæc tamen irradiatio divini concursus non est causa umbræ, & malitiæ, quæ in actu homicidij reperitur, sed sola voluntas, ut luci, hoc est, rectæ rationi, & legi æternæ opposita.

- 7 Objic. 3. Si Deus non tantum mediâtè, & remotè concurrat ad actiones causarum creaturarum, istas videlicet conservando, & producendo, sed etiam immediâtè, vel concurrat eadem actione cum illis, vel diversâ?

neutrum potest dici; ergò *immediatè* ad eas non concurrat. *min. prob.* Non *primò*, eàdem actione: *tum* quia actio, quâ ponitur effectus, non excedit virtutem adæquatam agentis creati: *tum* quia non potest eadem actio *immediatè* procedere à duplici agente totali, ut suprà dictum; ergò &c. Non *secundò*, diversâ actione: *vel* enim una prius alterâ attingeret effectum, seu terminum, *vel* utrâque simul? neutrum dici potest, sive enim una prius terminum attingat, sive utrâque simul, alterutra erit superflua, ut consideranti patebit; ergò &c.

Resp. *Conc. M.* Et dico: per eandem indivisibilem actionem *Deum*, & creaturam influere, & concurrere in, & ad eundem numero effectum.

Ad prob. 1. Neg. Ant. *Tum* quia nihil potest esse virtus, & *causa* adæquata, ut resultet aliquid ipso perfectius, & melius: sed, cùm sol v. g. producit lucem, resultat aliquid melius ipso sole, videlicet, esse in actu, seu, esse actu *causam*, quod longè perfectius est, quàm esse tantum in potentia; hic ergò gradus perfectionis, qui in *causa secunda* non reperitur, reduci debet in *Causam Primam*, quæ semper est in actu, quò fit, ut in omni actione reperitur specialis aliqua imitatio Actûs *Primæ*, quæ in nullam creaturam sit reducibilis.

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 357
bilis. Tum quia omnis effectus fit ex nihilo sui: sed ad hoc nulla sufficit virtus creata, nisi concurrat, & juvet virtus increata; esse enim, & non esse infinite distant, hoc est, dicunt oppositionem contradictoriam, quæ tanta est, ut nec divinitus possit esse major; ut ergò hæc distantia, & oppositio infinita vincatur, opus est virtute infinitâ, & ideò forma, semel amissa, & quæ in nihilum redijt, reparari naturaliter amplius non potest, v. g. potentia auditiva, visiva &c.

Ad prob. 2. Dist. Ant. non potest eadem actio immediatè procedere à duplici agente totali *eiusdem ordinis*, *Conc. Ant.* à duplici agente totali *diversi ordinis*, quorum unum alteri essentialiter est subordinatum, ut creatura Deo, *Neg. Ant. & Consequent.* ut patet ex jam supra dictis.

Quæstio V.

Utrum Causa Prima physicè præmoveat, ac prædeterminet secundas ad speciem effectûs?

S U M M A R I A.

1. Exponitur status Quæstionis. 2. Quæ certæ sunt,

sunt, præmittuntur. 3. Præcipua præmotionis capita recensentur, & referuntur sententiæ. 4. & seqq. Rejicitur præmotio physica, & responsiones AA. eluduntur. 10. 11. & 12. Solvuntur objectiones.

PRÆnotand. 1. Totius controversiæ molem ad hoc devolvi: utrum *Deus* non tantum concursu ordinario, & simultaneo unâ cum creatura effectum immediate producat, sed speciali præterea influxu in ipsam etiam causam tam necessariam, quàm liberam, præviè, quàm operetur, influat, eam scilicet applicando, & physicè prædeterminando ad hunc potius, quàm illum specie effectum? Quæstio tot difficultatibus impedita, ut Theologos æq; ac Philosophos dudum inter se colliserit, collidatque, tantò incertior, quò suis utrinque Patronis, sibi è diametro oppositis, exploratior, certiorque esse videtur, idemque ferè hîc Philosophis, si verum fateri velint, quod Geographis in re simili, factitandum esset, qui in describendo terraqueo globo, cum ad incultas, ignotasque regiones devenerint, punctis quibusdam, literisque majusculis adnotare solent: *terra incognita*; nèque mirum hoc in Sapientiæ divinæ operibus videri debet, quæ ut plurimum, ubi opus ad umbilicum perduxit, quod peritissimi etiam artifices solent, artem subduxit, reconditisque in sinum libris, in

in quibus totius idea operis descripta est, non inutile arrogantiae nostrae documentum dedit, quæ, etiam non vocata, quandoque se ingerit in cognitionem rerum invisibilium. Ut recepto tamen mori morem etiam geramus, quò melius percipiatur status Quæstionis,

2. Prænotand. 2. Multa hîc involvi, omnibus ferè Philosophis nota, multa verò non tantùm incognita, sed etiam penè extra sphæram facultatis Philosophicæ sita. Nam

Certum est 1. Dari concursum *simultaneum*, si perpaucos, quos suprâ citavimus, excipias, sinistrâ quâdam opinione imbutos.

Certum est 2. *Præmotionem* etiam dari *moralem in causis*, saltem cognitione utentibus, quæ nihil aliud est, quàm invitatio quædam objectiva, per certa motiva intellectui proposita: *ramum viridem ostendis ovi, & trahis illam, nuces puero, & trahitur; trahit enim sua quémque voluptas*, ut ex Poëta D. Augustinus: hunc amor, hunc timor, aut minæ, aut exempla trahunt.

Certum est 3. Voluntatem creatam esse *liberam*, néque, rotæ instar mobilis, merè *passivè* se habere, sed reverà *activè* cooperari. Et hæc quidem rata, fixaque apud omnes sunt: cæterùm an præter concursum illum

simultaneum, præmotionem moralem, & activitatem causæ secundæ admittenda sit *præmotio physica* (seu qualitatem, seu decretum quoddam dixeris) quâ *causa secundæ physice*, ac *præviè* determinetur, præmoveatur, & applicetur infallibiliter ad unum? & quâ *præmotio* ista conciliari cum libertate possit? hunc equidem labyrinthum dixeris, quem plures ingressi, egressus nemo.

Prænotand. 3. Hujus *præmotionis* controversæ hæc summa esse capita.

1. Quòd à solo *Deo* procedat, néque in potestate hominis sit, eam aut recipere, aut respuere, quàm parùm nemo in hunc mundum nasci potest arbitrio suo aut dives, aut pauper, sed Dei solius est, à quo omne datum optimum, pro jure suo alium in tugurio, centonibus tectum, alium in palatio, purpurâ involutum, in lucem edi.

2. Quando ex parte *causæ secundæ* omnia requisita adlunt, nihilominus sine hac *præmotione* tam implicare, *causam secundam* in actum secundum prodire, quàm navim onerariam, velis, remisque instructam, è portu progredi, nisi spirante vento, impetu, pulluque remorum: eâ verò semel positâ, infallibiliter sequi effectum, non quemcunque tamen, sed unum tantum determinatum, ut non minùs repugnet, præ-

Seçt. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 361
motionem ad amorem conjungi cum odio,
quàm rationalitatem cum equo.

3. *Pramotionem* hanc in causa, non in
effectu recipi, solum tamen naturâ prio-
rem esse operatione; quare uno jam ore
fatentur omnes, *pramotionem* se tenere ex
parte actûs secundi, secûs, quàm antiquio-
res illi, qui etiam ex parte actûs primi
eandem posuerunt, quanquàm id jam pa-
lâm confiteri nonnulli refugiant.

4. *Pramotionem*, ajunt, ad actus æqs
bonos, ac malos dari, saltem quoad enti-
tatem physicam actuum malorum.

5. Denique hanc *pramotionem* complere
modum, creaturis connaturalem, seu li-
berum, seu necessarium operandi, tantum
abesse, ut illum tollat: & licet detur in
tempore creaturis, ab æterno tamen an-
tecedenter ad ulla merita, vel demerita de-
cretam esse, idque ceu dignum Deo, di-
gnum omnipotentiâ Dei venditant *præ-*
motionum assertores. His prænotatis, ac
præviè suppositis, superest, ut mentem
quoque nostram aperiamus in Quæstione
hac longè famosissimâ, maximâq; ac vix
non nimîâ contentione Th. Th. inter, &
RR. aliôsque hætenùs agitâtâ, illis *præ-*
motiones *physicas* ex asse defendentibus, his
easdem pari jure negantibus, Sit ergò, quæ
probabilior nobis videtur,

Z s.

Re-

4 Resol. *Causa Prima* non præmouet, aut prædeterminat *physicè causas secundas* ad speciem effectûs.

Ratio est 1. *Authoritas S. Thomæ*, cuius unica vox pluris hîc esse debet totis inanum verborum plaustris; cùm enim AA. se ejus discipulos esse, & per omnia in verba Magistri jurâsse glorientur, meritò ejusdem testimonijs, & autoritate causam nostram armamus. Is autem innumeris penè locis hoc perpetuò inculcat, voluntatem seipsam mouere, seipsam determinare, aliquos tantùm è multis damus. Et quidem *primò*, voluntatem seipsam mouere, patet ex 1. 2. q. 9. a. 3. ubi, dum ex proposito quærit: *utrùm voluntas moveat seipsam?* ita respondet: *Hoc modo se habet finis in appetibilibus, sicut principium in intelligibilibus: manifestum est autem, quòd intellectus per hoc, quòd cognoscit principium, reducit seipsum de potentia in actum, quantum ad cognitionem conclusionum, & hoc modo movet seipsum: & similiter voluntas per hoc, quòd vult finem, movet seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem. Quòd verò non solum se moveat voluntas ad suos actus, sed etiam secundo, seipsam determinet, evidenter constat ex 1. 2. q. 1. a. 2. cùm dicit: ad hoc, quòd agens determinatum effectum producat, necesse est, quòd determinetur ad aliquid*

Seçt. III. De Causa Effic. Prima, five Incr. 363

quid certum, quod habet rationem finis: hæc autem determinatio sicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, ita in alijs fit per naturalem inclinationem, quæ dicitur appetitus naturalis. Et q. 3. de malo. a. 3. ad 5. Voluntas, inquit, cùm sit ad utrumlibet, per aliquid determinatur ad unum, scilicet per consilium rationis, nec oportet hoc esse per aliquod agens extrinsecum. Ubi certè non de malo tantùm agit, sed de utrolibet, cùm de utrolibet, hoc est, bono, & malo, ibi sermo sit: aut si de malo tantùm loquitur, vel clariùs id exprimere debuisset, vel non de utrolibet discurrere, & alterum membrum indecisum relinquere. Sed est alius quoq; textus in q. 22. de verit. a. 6. ad 1. in hæc verba: esse animæ non est determinatum à seipsa, sed ab alio: sed ipsa determinat sibi suum velle; ubi planè mirum, S. Doctorem determinationis meminisse, nunquam tamen determinationis physica: roties illius, quæ juxta AA. *secundaria* duntaxat est, nunquam verò hujus, cæteroquin tam necessariæ, tam infallibilis, tam evidentis, ut implicet, eam à *determinatione secunda* abesse; imò in ultimo, alijsq; textibus non tacuisse tantùm, quod certè non debuerat, sed exclusisse etiam videtur, ut consideranti patet, cùm *determinationem* animæ quoad esse (haud dubiè à solo Deo factam) opponat
inde-

indeterminationi voluntatis, atque adeò ab illo Ente determinari, multò minùs prædeterminari voluntatem animæ neget, à quo esse animæ determinari affirmat. Sed mentem ipse suam iterum, iterumque exponat Doctor Angelicus: *Deus operatur in omnibus*, inquit *in 2. dist. 25. q. 1. a. 1. ad 3. ita tamen, quòd in unoquoque secundum ejus conditionem: unde in naturalibus operatur, sicut ministrans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad talem actionem: in libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, & ipso agente liberum arbitrium; sed tamen determinatio actionis, & finis in potestate liberi arbitrij constituitur: unde remanet sibi dominium sui actus, licet non ita, sicut primo Agenti. Vide, an non ad unguem hæc nostræ sententiæ convenient?* eadem alibi repetit; unicum addo *in 2. dist. 39. q. 1. a. 1. ubi: ipsa potentia agendi, quantum in se, indifferens est ad plura, sed, quòd determinatè exeat in hunc actum, vel in illum, non est ab alio determinatè, sed ab ipsa voluntate. En! quàm bellè hîc discipulis cum Magistro conveniat! tu credis, potentiam agendi, quòd exeat in hunc actum, esse à prædeterminatione: S. Thomas, non esse ab alio; tu dicis, Deus determinat: S. Doctor, determinatio est à voluntate; tu in dominio voluntatis super suos actus determinationem ad unum inclu-*

inclusis: ille conceptis verbis solemniter excludit, solam influentiam quoad esse, & operari indifferenter involvit; nunquid aliud iudex nuntiat, aliud præco clamat? discipulus *prædeterminationem* ante omnia prædicat, cum Magister illam non tantum intactam præterit, quando silentium præcipuè nocere poterat, sed etiam haud obscure prorsus excludit. Néque solidi quidquam hîc, quod non obscuritate partim suâ, partim imbecillitate se prodat, facile opponere poterunt AA. Quòd si verò tales responsiones, tam longè petita, & quæ nunquam Authori in mentem venerunt, admittantur, nihil non cavillationibus obnoxium, nihil tutum néque in SS. Literis, néque in PP. usquam erit, quod tenebris involvi non possit.

Ratio est 2. *Causa Prima*, ut in necessarijs non deficit, sic à superfluis abhorret: sed *præmotio physica*, seu qualitas hæc extrinseca, in *causas secundas* tam *necessarias*, quàm *liberas* præviè influens, easque *physicè* determinans ad certam speciem effectûs, est superflua; ergò &c. *min. prob. 1. quoad causas necessarias*. Quod jam ex natura sua est determinatum ad certam speciem effectûs, non indiget aliâ qualitate extrinsecâ, *physicè* determinante: sed *causæ necessariæ* jam sunt ex natura sua determina-

tæ ad certam speciem effectûs; ergò non indigent aliâ qualitate extrinsecâ, *physicè* determinante. *M. est certa. min. etiam patet;* ut enim sol illuminet, quid opus aliâ luce, extrinsecûs adveniente, quâ vel illuminet, vel illuminetur? ut ignis sursum, lapis feratur deorsum, quid opus aliâ qualitate extrinsecâ, præter gravitatem, levitatemque naturalem? ut oculus colorem, ritè illustratum, videat, speculum objectum repræsentet, quid opus alio, quàm ut hoc sit tersum, ac politum, ille vigilans, & apertus? quid cani venatico aliud, præter odorem feræ, requiris, quò solo ad currendum, ad insequendum abripitur? aut si hæc sunt omnia à *præmotione*, si casus deorsum, si latio sursum est à *præmotione*, non à gravitate, levitate, tunc non aqua, aut ignis, sed *præmotio* gravitat, levitat, urit, comburit, alijs tantum tanquam conditionibus, aut automatibus quibusdam se habentibus, quæ nihil agunt, sed aguntur tantum, velut dixit Carthesius, si autem *præmotio* sola sufficit, cur sola non agit? sin verò sola non sufficit, quid ergò tantæ efficacix, & infallibilitatis est, quæ tamen, re ipsâ non concurrente, nihil potest? vel ergò *præmotio* superflua, vel virtus operandi naturalis in sole, in igne, in lapide, in oculo, in cane unâ cum si-

mul-

Seçt. III. De Causa Effic. Prima, five Incr. 367

multaneo concursu superflua, si, instar molæ farinariæ tantum trusatilis, quæ asini tantum, vel ventorum, vel undæ impetu impellitur, immobilis est: & quid inter illam, & currum, seu rotam interest, quæ non, nisi tracta à jumentis, loco moventur.

Prob. jam etiam min. 2. quoad causas liberas. Tum quia causa libera habet virtutem sufficientem seipsam determinandi; per hoc enim differt à causis necessarijs, quæ non tam agunt, ut loquitur S. Thomas, quàm aguntur ipsæ, & determinantur naturaliter: in hoc autem veræ libertatis ratio consistit, ut non tantum formaliter, & quasi secundario, sed etiam causaliter se determinet, neque sit minor indifferentia ad unam contradictionis partem, quàm ad alteram; ubi primum enim bilancem ad alteram partem depresseris, libera, justaque jam non erit: nec libertatem vocaveris, quæ ita regitur ab altero, duciturque, ut pueri manus à scriptore. Tum quia, seclusâ prædeterminatione, seu præmotione physica, media, modique alij suaviores trahendæ voluntati præstò sunt; ergò superflua est præmotio. Consequent. patet; si enim medijs magis naturæ idoneis voluntas trahi, & determinari, imò determinare se ipsam potest, ut mox videbimus, quid qualita-

litates prædeterminantes, hoc est, quid arietes, & machinas, & vocabula quærimus, nec in Scripturis, nec in Patribus audita, quatiendæ, ac debellandæ voluntati?

Ant. verò prob. Supposito concursu, potentiâq; *causa libera*, voluntas solâ bonitate objecti trahi potest; hoc enim est voluntati bonum, & malum, quod lanci majus, minúsve pondus: sicut ergò majus pondus lancem ad se trahit, ita majus bonum voluntatem: nam, quòd voluntas pro sua libertate minus bonum majori præponat, non est *prædeterminatio* ad minus bonum, sed quia majus bonum non considerat: considerat verò minus bonum, quippe & à sensibus, & à pravis appetitibus, & à potentia imaginativa, pictrice omnium maximâ, vivacissimè propositum; sicut ergò parva scintilla magis urit, quàm magnum incendium, non quia major, sed quia vicinior; ita aliquod bonum sæpè voluntatem plùs movet, non quia majus, sed quia notius; quòd si tu motionem hanc *prædeterminationi* adscribas, omnem planè movendi vim Musicæ, Oratoriæ, pulchritudini, objectisque cæteris unâ sustulisti, meræq; velut in theatro, sic in hoc mundo larvæ, mendacia, fucúsque vanitatis, & verisimilitudo quædam, non veritas, reperietur, sicq; meritò cum Demo-

cri-

crito, & alijs, qui aut fato, aut casui adscribebant omnia, perpetuò ridendum, aut potius plorandum erit; & certè, quæ Musicæ, formæq; vim aliquam inesse movendi, eamque maximam, negaverit, nihil jam ei certum in historijs, & experientia quotidianâ erit, cui non obstrepere possit. De Cleopatra memoriæ proditum est, tantum ejus formæ lenocinium fuisse, ut neminem intuentem non caperet, & ideo non aliter cum illa Augustum, quam dejectis oculis, ut supra notavimus, locutum fuisse. Quid de Phryne, Græcarum formosissimâ, dicam, quæ capitis damnanda, cum flammeum removisset, adeò judicum animos ad se rapuit, ut omnium votis absolveretur? & de Helena refert Aristoteles *lib. 2. Ethic. c. 9.* sæpè à Trojanis de illa, Græcis restituendâ, in senatu decretum esse, sed quoties causam dictura prætorium intrâisset, adeò illius venustate omnium animos perculsos esse, ut, mutata sententiâ, extrema pati, quàm reddere illam mallent. Quanta deinde Musicæ in ciendis affectibus potentia! Alexandrum jam in furorem, jam in socordiam, utcunque vellet, Timotheus cantu agebat: Saulus citharæ lusu mœrore, insaniâq; levabatur: nota sunt, quæ de Theodosio M. historiæ, de Erico Olaus M. de seipso

Augustinus refert l. 9. Confess. c. 6. quem vide. Paria de vi, & efficacia persuadendi occurrerent exempla, de qua Tullius l. 2. de Orat. Tantam habet vim omnium regina rerum Eloquentia, ut adversantem, & repugnantem, quò velit, inducat, deducat, unde velit. Quæ planè omnia si vera sunt, frustranea erit prædeterminatio, aut si prædeterminatio sit, hæc erunt frustranea; vel enim efficiunt aliquid, vel nihil? si nihil? ergò sunt frustranea: si aliquid? ergò jam ruit fundamentum Prædeterminantium, potest enim, uti aliquid, ita multum, si augeatur, ijs confici, ut patet in exemplo Erici, eloquentiâ Tullij, aliisque, maxime agente, ac bonum homini proponente Deo: aut poterit fortassis peritus Musicus reperire sonum, quò certissime affectum moveat, & non poterit Deus reperire objectum, quò certissime voluntatem in aliam mutet? nemo tam avarus est, qui furto non abstineat metu præsentis judicis, & à quo supplicium præsens expectet: nemo tam impatiens, qui non vindictam omittat, Principe ipsum rogante, & regnum pollicente: si nulla ergò cupiditas tam magna, tam præceps; quæ majori spei, aut metui non cedat, ut quid prædeterminationibus est opus? aut has ergò tolle, aut, quod experientia, rationique repugnat, vim omnem alijs nega,

Señt. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 371
ga, merâque oculorum, sensuúmque, ac
intellectûs ludibria esse, quæ cernimus,
affirma.

Ratio est 3. Si *Causa Prima* physicè præ-
mouet *secundas* ad speciem actûs, sequitur,
nullam dari causam liberam: consequens
& rationi, & experientiæ repugnat, ut suo
loco videbimus; ergò *Causa Prima* physicè
non præmouet *secundas* ad speciem actûs.
Sequel. M. prob. Causa libera est, quæ, po-
sitis omnibus ad agendum requisitis, est
indifferens ad agendum, vel non agen-
dum, amandum, vel non amandum: sed
voluntas, physicè præmota ad speciem actûs,
v. g. amorem, non est indifferens ad aman-
dum, vel non amandum; ergò voluntas,
physicè præmota ad speciem actûs, v. g. amo-
rem, non est libera. *M.* est communis om-
nium vox, & sententia, cui tamen quidam
nuper diffidere cœperunt, quòd fortassis
malè sibi consciij aliâ definitione meliùs si-
bi cautum putarent: sed mala causa est,
cui à negatis definitionibus, jure Schola-
rum jam pridem donatis, patrocinium quæ-
ritur, nihilque amplius tutum in omni
Philosophia, securúmque erit, cui non
pro sua libidine oblatrare aliqui possint,
convulsis primis in quavis scientia princi-
pijs, rebûsque olim certissimis, nunc pri-
mum in gratiam rei incertæ, maximèque

dubiæ in quæstionem vocatis. *min. verd prob.* Tum quia illud non est indifferens ad amandum, vel non amandum, quod est ita determinatum ad amorem, ut implicet contradictionem non amare; secus enim nihil non indifferens dabitur ampliùs: sed voluntas, *physicè* præmotà ad amorem, est ita determinata ad amandum, ut implicet contradictionem non amare; *præmotio* enim *physica*, ut ipsi fatentur AA. tam essentialiter est determinata ad unum tantum actum, v.g. amoris, quàm ignis ad urendum, aqua ad humectandum, oculus ad videndum, auris ad audiendum, imò multò magis, citiùsque & fontes sitient, & ibunt flumina sursum, & faciliùs cum equo rationalitatem, quàm cum *præmotione* ad amorem odium conciliabis; ergò &c. Tum quia, ut voluntas sit indifferens ad amandum, vel non amandum, ita, ut in ejus arbitrio sit amare, vel non amare, necesse est, ut habeat omnia requisita ad amandum, vel non amandum, ut patet: sed voluntas, *physicè* præmotà, & determinata ad amorem, non habet omnia requisita ad non amandum; inter alia enim requisita, ad non amandum, aut odio habendum necessaria, est *præmotio physica*, nam in sententia AA. chimæra esset, si poneretur odium, ad quod *Deus* non præmo-

veret: voluntas autem, *physicè* præmota ad amorem, non habet *pramotionem physicam* ad non amorem, aut odium, neque est in potestate voluntatis habere hanc, vel unam præ alia determinationem; quid enim ad hoc obtinendum faciet, cum facere nihil possit, nisi præmota, & hæc *præmotio physica* universim sit prima radix ad operandum?

5 Resp. I. AA. *Pramotionem physicam* se tenere ex parte actûs *secundi*, non *primi*; etsi ergò voluntas, stante *præmotione*, de facto non operetur, potentiam tamen liberam, & incolumem manere ad operandum: sed

Contrà: Hoc adeò frivolum est, ut vix responsione dignum videatur, condonandum tamen AA. in naufragio enim quælibet arripienda tabula. Quæro ergò, si potest voluntas, acceptâ *præmotione*, verâ potestate operari, quæ ad libertatem sufficit, unde affirmari potest, illam potestatem nunquam exerceri? si talis potentia voluntati inesset, aliquando utiq; in actum erupisset; cur enim hæc sola sterilis, quæ non parit? cur sola otiiatur? frustra est potentia, quæ non reducitur in actum: certè nemo prudens crederet, oceanum navigabilem esse, si nunquam audisset, vidisset, expertus fuisset. Deinde tam est ne-

cessaria connexio inter *præmotionem*, &
 operationem, quàm inter agere, & pati,
 movere, & moveri, ut impossibile sit, se-
 parari unum ab alio: atqui nulla est po-
 tentia ad impossibile; frustra ergò dicunt
 AA. in potestate, & arbitrio meo esse,
 stante *præmotione* non agere; verum enim
 id non est, quamdiu ex parte *Dei* aliquid
 deest, quod ad opus faciendum, tanquam
 omnino necessarium, desiderari potest:
 nam si illam vacuum, sterilemque poten-
 tiam opponas, cum qua nemo operatur,
 nemo operatus est, quomodo sperare,
 mihi que ab blandiri possum, me habere li-
 bertatem, & potentiam ad aliquid, quâ-
 cum jam à quinquies mille annis nemo un-
 quam pedem è terra sustulit? ergòne spe-
 rabo, fore mihi, quod nemini factum est,
 nemini fiet? vota ista, & spes sunt dormi-
 entium, an vigilantium? & quomodo pos-
 sum dici habere potentiam ad operan-
 dum, nolente *Deo*? planè tam impossi-
 bile est homini operari, *Deo* nolente, quàm
 impossibile est, tabulam rasam pingi, no-
 lente pictore; lusus ergò erit in re seria,
 quidquid tu dicis de potentia, meaque li-
 bertate, si *præmotionem* ad operari tollas:
 sicut lusus, & pompa fallentis Tiberij erat,
 cùm currus, commeatus, hospitia, suppli-
 cationes, omnia ad iter pararet, sed nol-
 let

let proficisci; nam semel positâ *præmotione* in contrarium, quamvis reliqua omnia impedimenta ex parte voluntatis, ut tu fingis, proximè expeditæ, desint, fieri tamen non potest, ut homo operetur, cùm omnium impedimentorum maximum sit, *Deum* nolle, sicut impossibile est, nolente scultore, statuâ fieri, quamvis alioqui nullum in trunco, in scalpris, in reliquo apparatu, ac instrumentis impedimentum sit; non est ergò hæc potentia, cui ad posse instrumenta potissima desunt, nil profutura adsunt. Quare meritò S. Thomas in 4. dist. 49. q. 1. a. 3. quæstiunc. 2. ad 1. inquit: *Potentia rationalis se habet ad opposita in his, quæ ei subsunt, & hæc sunt illa, quæ per ipsam determinantur: non autem potest in opposita illorum, quæ sunt ei ab alio determinata, & ideò voluntas non potest in oppositum ejus, ad quod ex divina impressione determinatur, scilicet in oppositum finis ultimi, potest autem in oppositum eorum, quæ ipsa sibi determinat, sicut sunt ea, quæ ordinantur ad finem ultimum, quorum electio ad ipsam pertinet; si ergò non potest in oppositum finis ultimi (videlicet boni in genere) qui à Deo ei præfigitur, & determinatur; si etiam determinatur quoad ea, quæ sunt ad electionem finis ultimi, ut volunt AA. non poterit in oppositum etiam illorum. Videant hîc Th. Th.*

quàm benè D. Thomæ congruant: non potest, ait ille, in oppositum ejus, ad quod à divina impressione determinatur: potest, potest, clamant illi; sed talem potentiam ne obolo mihi emptam vellem.

Resp. 2. AA. Voluntatem, præmotam ad amorem, adhuc posse amare, vel odîsse non *in sensu* quidem *composito*, benè tamen *in sensu diviso*: item *potentiâ simultatis* non posse non amare, conjungendo amorem cum non amore, posse tamen *simultate potentiâ*, hoc est, ut habeat simul potentiam ad utrûmque. Verùm

Contrà est: Ut libertas salvetur per *sensum divisum*, requiritur potentia ad utrûmque non tantùm *conditionata*, sed *absoluta*, alioqui & mutus liberè taceret, & vinctus liberè federet, & echo vocem articulatam liberè redderet, & sclopetum illud, quod Jeremias Mizius vidit in nundinis Francofurtensibus, in quo pulvis pyrius, & globus plumbeus seipsos in tubum inferebant, idque duodecies repeti poterat, liberè hoc fecisset; potuisset enim mutus loqui, vinctus ambulare, echo vocem non reddere, sclopetum pulvere, & globo seipsum non instruere, potuissent alia aut facere, aut non facere *conditionatè*: positis autem his circumstantiis non potuere; aliud ergò est: potest voluntas
hoc

hoc, vel illud agere, quod ad libertatem requiritur; aliud, posset, quod ad libertatē non sufficit: atqui determinatio ad unum, qualis est *præmotio physica*, admittit ad summum potentiam *in sensu diviso conditionatam*, ut patet; præmotus enim ad amorem de facto amorem, ad quem determinatur, omittere non potest, posset autem, si determinationem ad illum non haberet: sicut in carcerem detrusus sacrum audire non potest, posset autem, si emitteretur; equo spoliatus equo vehi non potest, posset, si restitueretur; capite obvoluto, velatisque oculis videri coelum non potest, posset, si velati non essent; utrobique enim est conditio ad unum tantum determinans, quamvis interim nec potentia in actu primo videndi, neque ambulandi, equitandive sublata sit; quomodo enim aliàs daretur regressus ad usum ejusdem habitûs, seu potentiæ in actu secundo? potentiâ quippe in actu primo sublata, tollitur unâ etiam omnis actus secundus.

7 Resp. 3. Estq; ultimum, & extremum AA. refugium: *Deum* movere causas creatas modo ipsis convenienti, necessarias necessario, liberas liberè, & ita salvam, & intactam adhuc manere libertatem. At

Contrà est: Quod hoc sit pura principij petitio: ita nimirum nullo negotio, ac

penè per otium præcipuas objectiones jugulant AA. per id, quod est in quæstione. Verum equidem est, *Deum* movere causas secundas modo illis maximè consentaneo, causamque esse libertatis: hoc verò facere mediante *præmotione physicâ*, tam absurdum est, ut nihil magis, citiùsque tenebris lucem, glacie, & nive calorem produces, quàm *præmotione physicâ* libertatem; quemadmodum enim *causæ*, naturaliter, & necessariò operanti, imprudenter assignares *causam*, liberè moventem, nunquam certè moturam; sic non minùs imprudenter *causæ*, liberè, & indifferenter operanti, *causam*, ad unum tantum determinatam, attribuis. In eandem sententiam loquitur S. Thomas 1. 2. q. 10. a. 4. sic enim ait: *Quia igitur voluntas est activum principium, non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam movet, quòd non ex necessitate ad unum determinet, sed remaneat motus ejus contingens, & non necessarius, nisi in his, ad quæ naturaliter movetur; ergò à contrario, quæ Deus movet, & determinat ad unum, eorum motus non est contingens, sed necessarius; ergò ea non sunt principia indifferentia ad multa, sed ad unum tantum; ergò si voluntas quòque taliter movetur, nec ipsa est principium non determinatum, quod & verbis, & menti S.*

Tho-

Thomæ directè repugnat. *Néque dicas: S.* Thomam de determinatione ad unum ex necessitate, non verò liberâ, locutum; si enim agnosceret liberam aliquam determinationem ad unum, eam certè hîc, si uspiam, exprimere debuisset; cùm ergò nec hîc, nec alibi exprimat, ùt quid eam extorquent AA. quam vix integris voluminibus satis explicant? néque deesse S. Doctóri verba poterant, quibus hæc mysteria tam peregrina sub talibus involucris proponeret, quæ etiam clarè exposita vix, ac ne vix fidem essent promeritura.

Ratio est 4. *Præmotio, seu prædeterminatio physica* ad speciem actûs repugnat infinitæ sanctitati, & bonitati *Dei*; ergò non datur. *Ant. prob.* Nihil æq; *Deo*, primæ regulæ bonitatis, omnisque honestatis repugnat, quàm peccatum: atqui, positâ prævia *determinatione physica*, *Deus* esset propriè author peccati; ergò &c. *M. est certa*; siquidem nullum contrarium à dissimili nascitur, quando enim aut ficus spinas, aut laurus uvas, aut ignis aquam, aut ars errorem produxit? at nihil magis contrarium *Deo*, quàm peccatum, cùm hoc sit summum malum, ille summum bonum; majus ergò absurdum est, *Deum* authorem peccati facere, quàm ficum authorem spinæ, ignem authorem aquæ, aut solem authorem

rem noctis : planè cùm, quidquid facit *Deus*, sit quædam participatio, & imitatio *Dei*, sicut umbra imitatio corporis, & parallelum imitatio quædam solis, quid in *Deo* est, quod imitari peccatum possit? nam, ut non potest nigrum esse imitatio albi, nec turpe imitatio pulchri, aut curvum imitatio recti, ita nec culpa imitatio *Dei*. *min. verò prob.* Ille est author peccati, à quo est determinatio ad peccatum: atqui, posita præmotione physica, à *Deo* est determinatio ad peccatum; ergò, posita præmotione physica, *Deus* est author peccati. *min. patet*; cùm AA. confidenter asserant, *Causam Primam per præmotionem physicam non ad bonos duntaxat, sed etiam ad malos actus determinare. M. verò prob.* Qui moraliter influit hortando, suadendo &c. verè, & propriè dicitur, & est author peccati; ergò multò magis, qui etiam physice præmovet, cùm ita præviè determinet, ut implicet contradictionem, non sequi peccatum, quæ enim major vis, quàm urgere aliquem etiam physice, ut agat?

8 Dices : Hoc argumento nimium probari; sequeretur enim, *Deum* non minus fore authorem peccati, si cum *causa secunda* concurrat concursu simultaneo: nam etiam reus peccati est, qui cum alio ad peccatum concurrat.

Resp.

Seçt. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 381

Resp. *Neg. sequel. & Parit.* Tum quia concursus *Dei* simultaneus non est determinatus ad unum, sed indifferens ad utramque contradictionis partem, coniungibilis videlicet cum actu bono, & malo, amore, & odio, & ideò, si eum homo applicet ad malum, tota culpa in hominem, ut authorem, redundat, non in *Deum*, qui suadet, hortatur, præcipit, ut concursu suo indifferenti, & indeterminato utatur homo ad bonum: prohibet verò, monet, terret, minatur, & impedit, quantum decet, & salvâ libertate potest, ne eo utatur homo ad malum. Tum quia effectus, quòd sit talis in specie, non tribuitur *causæ universali*, & indifferenti (cùm huius influxu etiam oppositum fieri potuisset) sed *causæ particulari*, & specificæ, quod exemplo solis clarissimum est; is enim in omnes flores, fructusque arborum calore influit, unde, cessante influxu (ut hyeme contingit) nulli erunt flores, nullique fructus: quia tamen influxus solis universalis est, & ad omnes producidos fructus indifferens (nam idem æstatis calor, qui cum spica granum, & cum vite uvas produxit, cum lauro baccas, cum quercu glandes, & cum malo poma produxisset) ideò fructus non soli, sed plantæ tribuitur, hoc est, non ideò est pomum,

mum, quia à ſole, ſed quia à malo; nec proles, ex homine nata, filia ſolis, ſed hominis dicitur; nam quantum ex parte ſolis erat, poterat aquila, aut cygnus naſci: multò minùs monſtra ſoli tribuuntur; cùm hujus influxus ſit ad perfectà, niſi defectus impediatur *cauſæ ſecundæ*. Idem de influxu *Dei* dicas. Audi Angelicum Doctorem 1. 2. q. 80. a. 1. ad 3. *Deus eſt univerſale principium omnis interioris motûs humani: ſed quòd determinetur ad malum voluntas humana, hoc directè quidem eſt à voluntate humana, & à diabolo per modum perſuadentis, vel appetibilia proponentis. Et lib. 3. cont. Gent. c. 66. a. 5. Secunda agentia ſunt quaſi particulantes, & determinantes actionem primi Agentis. Vide quaſt. 3. de malo. a. 2.*

- 9 Nec dicas: *Cauſam Primam præmovere, & determinare cauſas liberas ad materiale tantum, non formale peccati, v. g. odij: ſive, quòd idem eſt, Deum eſſe authorem, & cauſam peccati tantum effectivam in genere phyſico, non defectivam in genere moris; & licet malitia inſeparabilis ſit ab entitate phyſica, non tamen ſequi, Deum, ſi unius eſt cauſa, etiam alterius eſſe: nam in actu quòque viſionis una, eadèmq; res eſt, eſſe actum vitalem, & eſſe imaginem objecti, & tamen, quòd ſit vitalis, non ab objecto, ſed potentiâ, & quòd ſit imago, non*
à po-

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 383

à potentia, sed objecto habet; ita in actu homicidij, quidquid boni, & entis est, à Deo est, fonte omnis boni; quidquid mali, & deformis est, ab hominis voluntate, fonte omnis mali. Ne, inquam, hoc dicas, nam

Resp. Hæc omnia verissima esse, si de Deo concurrente sermo sit, non item, si de præmovente; serviunt ergò optimè ad concursum tantum simultaneum excusandum; quando enim duæ causæ concurrunt ad opus aliquod, quarum una, non altera deficiens est, defectus operis soli causæ deficienti adscribitur, ut claudicatio non animæ, sed tibix curvæ, incertitudo conclusionis ex duabus præmissis, quarum una evidens, alia non evidens, sed probabilis, præmissæ probabili, non evidenti, sonus dissonus non peritissimo Musico, sed citharæ fractæ, aut discordantibus nervis; non obstante ergò inseparabilitate *physicæ* entitatis à *formali*, quia concursus ille simultaneus, non prævius est, imò determinatur potius, quam determinat, nihil ipsi labis aspergit hæc inseparabilitas, quippe spontè accersita, sicut ignis injectus omnia comburit, ac in cineres redigit, non suâ, sed projicientis culpâ, esto ignis non urere non possit. Aliter seres longè habet in determinatione præviæ
etiam,

etiam, non tantum *simul*, influente; influxus enim, qui *præviè*, nec ut determinatus, sed ut determinans illabatur, nullâ ratione excusari potest, eoque minus, quando *materiale* est à *formali* inseparabile, ut consideranti patet; sic enim, quia cithara fracta musicam, tibia curva animam, non vicissim anima tibiam, musica citharam determinârunt, huic, citharæ nimirum, dissonantia, illi, videlicet tibiæ, curvitas, non animæ attribuitur; quòd si verò determinâsset citharam Musicus, v. g. ex imperitia cacophoniam ciendo, non jam citharæ, sed Musico (atque adeò etiam Deo prædeterminanti) culpa adscribenda foret. Latissima ergò disparitas est concursus inter, & præcursum, illo non *determinatè*, sed *indifferenter* se habentè, hoc determinationem creaturæ non expectante, sed præveniente, in hunc proin omnis culpa, non in illum, redundare debet; sicut enim, quòd ex una arbore pomum, ex altera ficus nascatur, non potest hæc diversitas fructuum soli adscribi (quippe æquali ratione in omnes plantas agenti) sed plantarum diversitati, aliter, & aliter gignentium, ita nèque concursui simultaneo, indifferenter in omnes agenti, ac factâ semel determinatione *causæ secundæ* necessariò (sic enim spontè suâ condixit Deus)

Deus) cooperanti; in uno ergò hæc inseparabilitas impedibilis, in altero inimpedibilis est. Verùm

10 Objic. 1. Autoritas S. Thomæ, qui varijs locis, ut 3. cont. Gent. c. 70. & 1. p. q. 105. a. 5. sed præcipuè q. 3. de pot. a. 7. ad 7. & alibi, prævium influxum *physicum Causæ Primæ* in *secundas* agnoscere videtur, cùm docet: *causas secundas* moveri, & applicari à Deo ad agendum, sicut securis movetur, & applicatur ab artifice, & cultellus scriptorius à scriptore ad scindendum; ergò per virtutem, seu qualitatem aliquam, præviè ijs impressam, per quam ad speciem actûs determinantur; nec enim apparet, quò id modo ad mentem S. Doctoris meliùs, clariùsque explicari possit; datur ergò *præmotio physica*.

Confirmatur ex Aristotele, qui continuo docet: *causam secundam* non agere, nisi in virtute *Causæ Primæ*: non moveri, nisi motam à *Prima*: & *Causam Primam* facere, ut *secunda* faciat: sed hæc sine *præmotione*, & *determinatione physica* salvari non possunt; ergò &c.

Resp. Neg. Ant. Nempe etiam in Philosophicis nulla est sententia, cui non ex Philosophorum Principe, D. Thomâ, suppetat aliquis textus, uti in rebus fidei nullum dogma est tam absurdum, cui pro he-

dera non apponatur verbum Dei; totaque & in his, & in illis, teste Augustino, ratio erroris est, quòd Scriptura bona intelligatur malè. Id verò, quod ex S. Thoma refertur, *Dist.* S. Thomas docet, *causas secundas* moveri, & applicari à Deo ad agendum, motione, & applicatione, *ad unum determinatâ*, *Neg.* docet, *causas secundas* moveri, & applicari ad agendum, motione, & applicatione *universali*, quâ Deus, ut universalis motor, *causas secundas* movet ad finem universalem, hoc est, ad universale bonum, *Conc.* Hanc verò genuinam Angelici Doctoris esse mentem, patet *tum* ex textibus, pro Resolutione allegatis: *tum* ex ijs, quæ tradit 1. 2. q. 9. a. 6. ad 3. ubi inquit: *Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor, ad universale objectum voluntatis, quod est bonum, & sine hac universali motione homo non potest aliquid velle: sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc, vel illud, quod est verè bonum, vel apparens bonum &c.* Ecceur hîc S. Thomas nullam facit mentionem *præmotionis*? cùm enim duplicem recensuisset motionem, unam universalem, alteram particularem, unam à Deo, alteram ab homine procedentem, cur tertiam ne attingit quidem, cujus tamen amplissimam jam habebat occasionem, & quæ præcipuam cum secunda, imò inevitabilem

lem dicit connexionem? cùm ergò ex testimonijis minimè obscuris, tam hìc, quàm suprà libatis, D. Thomas nullam aliam motionem, præterquàm universalem illam *Causæ Primæ*, & particularem hanc *causæ secundæ* agnoscat, quæ ratio patitur, ut clarissima, & planissima testimonia obscurissimis, incertissimisque cedant? nam, quæ clara sunt, obscuris, incertisque impugnari non debent, sed obscura potius per clara monstrari; alioqui, si clara, & certa obscuris, incertisque rationibus urgeas, hoc idem fuerit, ac à luce meridiana ad crepusculum, à sole ad lunam appellare.

Exempla de instrumentis artium quod attinet, ea non sunt ad rem *adæquatè*; per illa enim solum ostenditur omnimoda dependentia *causæ secundæ* à *Prima*, ita nimirum, ut sicut nec securis contra artificem, sic nec homo contra *Deum* quidpiam moliri queat: & sicut securis, ut scindere possit, recipere debet influxum, & motum intrinsecum ab artifice; ita homo gratiam aliquam interiorem (non necessitantem illam, ut securis) ut possit salutaria agere, & neutrum possit, suo motu destitutum. Quæ ergò de his, & similibus instrumentis dicit S. Doctor, vera quidem sunt, obscura tamen, & idèò probationi minùs idonea: quòd si AA. hac explicatione tex-

tus præfatos temperari nolint, clariora
 fortè evadent quidem hæc testimonia, sed
 tamen falsissima; nam si *adæquatè* similis sit
 motio *Dei*, concurrentis cum homine, mo-
 tionis artificis, jam nec determinatio *secun-*
da causa liberæ dabitur amplius, quod nec
 ipsi admiserint, nec homo erit amplius, qui
 vult, qui amat, qui fugit, qui odit, qui
 dolet, *Deo* tantum operante; sicut quia
 faber securim, penicillum pictor movet,
 & applicat, idè nec penicillo imago Cæ-
 saris, nec statua securi, sed pictori, sed
 fabro tribuitur, & debetur: *causa* verò ne-
 cessariæ perinde se habebunt, ac automata
 quædam, nec magis vivere, aut agere di-
 centur, quàm statua Alberti M. & Kircheri,
 Architæ columbæ, limaces, à Bidermanno
 Augustæ in officina visi, qui per terram
 repebant, & sicubi obex se objiceret, tem-
 pestivè, ne offenderent, divertentes. Tex-
 tus ergò cum textibus conferendi sunt,
 atque alij ex alijs explicandi; idem enim
 veritati, quod diei, & picturis contingit,
 ut lux, luci addita, diem magis collustret,
 & color, colori additus, figuram magis
 magisque exhibeat: quòd si alios quòque
 textus consulas, ut fieri oportet, clarosq;
 obscuris præferas, vera sunt, quæ Tho-
 mas dicit, sed falsa, quæ ex Thoma per-
 peram colliguntur; nec enim cò sensu

in,

intelligenda, quem cortex verborum præferebat.

Ad Confirmat. *Neg. min.* Illic enim Aristoteles, ubi hæc scribit, id tantum agit, ut probet, in *causis* non dari processum in infinitum, & sicut in motibus, sic etiam in entibus tandem deveniendum esse ad aliquod Ens à se, quam discurrendi rationem etiam ad agentia applicari nihil vetat, ut scilicet demum reducantur agentia, quæ non sunt à se, ad aliud, in quo nitantur, & quod sit à se, nec in ullo alio nitatur, proportionem desumptâ ex artificialibus instrumentis, quæ sicut non agunt, nisi mota, sic ista non agant, nisi adjuncta, sive cooperante *Causa Prima*. Ubi planè liquet, vel ad probandâ existentiam Entis à se, vel negandum processum nihil opus fuisse demonstrare, dari aliquod movens motione, ad unum determinatâ: certe longè alio idiomate loquendum erat Aristoteli, si *Deum physicè* præmoventem, ac prædeterminantem, aut illic, ubi hæc habet, aut alibi suadere voluisset. Illud mirum, AA. tam inexpectatas hinc facere consequentias, ut, ubi sermo incidit de motione, ipsi de *præmotione* intelligant, & quod magis mirandum, à *præmotione* ut sic ad *præmotionem physicam*, & determinatam dilabantur: datur, ajunt, ex sententia Phi-

losophi motio; ergò datur motio determinata; quidni & ego inferam: datur aurum; ergò datur aurum potabile; datur lapis; ergò datur lapis philosophicus; quid absurdius?

II Objic. 2. *Deus est Causa Prima* sub omni ratione, ut patet; ergò sub omni ratione subordinari debent ipsi creaturæ; sicut enim non datur *causa secunda* sine *Prima*, sic nec *Prima* sine *secunda*: atqui per solum concursum *Dei* sine *præmotione physica* non subordinantur ipsi creaturæ; ergò per solum concursum *Dei* non salvatur ratio *Causæ Primæ*, & consequenter admittenda est *præmotio physica. min. subs. prob.* Quia concursus *Dei* non est prior determinatione, quæ fit à voluntate; ab hac enim ille determinatur ad hunc potius, quàm illum specie effectum; ergò determinatio non subordinatur *Deo*, nec dependet à *Deo*, ut *Causâ Primâ*. Hoc argumentum AA. instar pro-ræ, ac puppis est, illudque passim, velut crambem, bis, terve recoctam, obtrudunt.

Resp. 1. Totam hanc argumentandi molem in Authores suos relabi, qui *Causam Primam* sub his argumentationum principijs nec ipsi salvant quidem; voluntas enim humana, & à *Deo* præmota, stante etiam *præmotione*, potest, sicut continuò ingeminant, potest, inquam, absolute dissentire,

&

& agere oppositum ei, ad quod præmotum est; ergò absque præmotione physica de se saltem potest operari oppositum, etsi nunquam operatura; si enim non posset, jam se præmotio teneret ex parte actûs primi; si ergò potest saltem operari, etiam potest saltem esse *Causa Prima* sui actûs, potest esse *Deus*: si enim actu operans sine præmotione actu foret *Causa Prima*; ergò potens operari sine præmotione potest esse *Causa Prima*. Præterea si *Deus* voluntatem hominis præviè determinat ad hanc actionem, pro illo priori solus agit? vel unà cum creatura agit? si hoc? ergò influxus non jam præviùs, sed simultaneus est; simul enim, & unà operatur: sin verò solus agit? ergò creatura pro tunc nihil agit, sed merè passivè se habet; ergò *Deus* non jam *Causa Prima*, sed sola, & unica est, illudque instans rationis saltem, quod tam sedulò *Deo* vendicant AA. *Deum* non primum, sed solum Motorem efficit; ut meritò huc fortè quadraret, quod Philosopho cuidam, jactantiùs, quàm veriùs solum se, ac primum *Dialecticorum* prædicanti, *Demonax* respondit: si solus tu es, què primus? si primus, què solus? meritò, inquam, idem ipse ferè hîc dixero: si *Prima Causa Deus* est; ergò non sola: si sola; ergò non *Prima*; ergò vel solam nega, vel *Primam*. Et verò, mihi dicant, ve-

lim, AA. quid *Dei* motio illa operis molliatur pro illo priori? quem terminum habeat? non voluntatem, non potentiam agendi; hæ enim præsupponuntur, & aliàs se teneret ex parte actûs. primi: non denique ipsam actualem translationem ab actu primo ad secundum; alioqui sequeretur apertè, voluntatem seipsam non transferre, non actionem suam elicere, sed merè recipere, & consequenter *Deum* esse, qui amat, qui odit, quia *Deus* est, qui agit, non creatura, cùm ipsa potius agatur, quàm agat, seque non aliter habeat, quàm tabula rasa, quæ de non esse picto transit *formaliter* ad esse pictum per hoc tantum, quòd à Pictore *effectivè* in illa ducantur lineæ, colores &c.

Resp. 2. *Dist. Ant.* *Deus* est *Causa Prima*, hoc est, *independenter* ab omni alia agens, & à qua omnes aliæ dependent, *Conc. Ant.* hoc enim videtur *essentiale Causæ Primæ*, & reliqua omnia aut superflua sunt, aut huc reduci possunt: est *Causa Prima*, hoc est, *causas secundas* antecedenter *promovens*, & *physicè* ad unum determinans, *Neg. Ant.* nam hoc planè merum commentum est AA. ipsissimæque principij petitio: nostrum verò *Causæ Primæ* conceptum esse germanum, ac genuinum S. Thomæ, patet ex ijs, quæ tradit in 2. dist. 37. q.

2. a. 2. De ratione, inquit, *primi principij* est, ut possit agere sine auxilio superioris, & sine *influentia* ejus. Jam verò sub ista ratione haud dubiè subordinantur omnia Deo; quid enim, à quo dependeat Deus? vel quid non dependens à Deo, aut conservante, aut concurrente, & cooperante? etiam determinatio illa voluntatis, quam nobis obijciunt, est à Deo dependens, neq; propterea, quòd & seipsam, & *Causam Primam* determinet, erit independens; præterquàm enim, quòd hoc ad rationem *causæ liberæ* pertineat, seipsam determinare, non habet hoc aliunde, quàm à Deo, éstque de ratione omnis *causæ* particularis, determinare universalem, quin tamen jura dependentiæ lædantur, cùm nihil ponat, præviè non comproductum ab illa *causæ* universali, quam determinat, ut patet in metallis, quæ solem jam ad aurum, jam æs, jam cuprum &c. producenda determinant, omnia tamen dependenter à concursu solis; néque enim est assignabile aliquid in hac determinatione, quod ab influxu solis non pendeat.

Unde *Neg. min. subsumpt. ad cujus prob. Dist. Ant.* concursus Dei mediatuſ, & conservativus, influens in ipsam causam, & potentiam, & cui virtutem agendi in acceptis refert, non est prior determinatione &c.

Neg. Ant. concursus Dei immediatus, & simultaneus non est prior determinatione &c. *subdist.* non est prior tempore, *Conc. Ant.* non est prior naturâ, *Neg. Ant. & Consequent.* Cum ergo petis, quâ voluntas indeterminata determinetur, & unde sit, & quomodo subordinetur determinatio illa Deo? Respondeo: illam esse à voluntate, ut mox dicetur, dependenter tamen à *Causa Prima*, à qua & virtutem se determinandi per influxum *conservativum* accepit, & concursum *simultaneum* habet in actuali determinatione, & consequenter à qua non tantum quoad esse, verum etiam quoad operari dependet. Cum ergo voluntas hominis, ejusque determinatio, & operatio à Primo Operante, *Primâque Causa* dependeat, eique subordinetur, cessant omnia absurda, quæ huic nostræ sententiæ opponuntur; nihil enim aliud à *causa secunda* exigere potest, quam ut in esse, & operari, in ipsâque sui determinatione à *Causa Prima* dependeat, quamvis à *Causa Prima* non prædeterminetur: præsertim si consideres, in voluntate operante nihil esse, quod non verè, proprièque causetur à Deo; in voluntate enim, cum v.g. amat, nihil aliud est, quam potentia voluntatis, & ipse actus amoris, qui actus solus voluntatem determinat (nec datur media alia

alia determinatio inter actum, & voluntatem, ut aliqui sibi imaginantur, alioquin eundem esset in infinitum) at tam ipsa voluntas, quam ipse actus voluntatis à Deo est, tanquam à Causa; concursus enim *simultaneus* est vera causa amoris, omniumq; actuum, qui à voluntate procedunt.

12 Objic. 3. Quod est intrinsecè indifferens, & *physicè* impotens ad operandum, debet determinari, & *physicè* reddi potens ad operandum: sed causa libera est intrinsecè indifferens, & *physicè* impotens ad actum v.g. amoris; ergo debet determinari, & *physicè* reddi potens: atqui non potest determinari, & reddi *physicè* potens, nisi per *pramotionem physicam*: sola enim propositio objecti non *physicè*, sed *moraliter* tantum movet; ergo datur *pramotio physica*.

Resp. *Transf. Tot. Neg. min. subsumpt. & ejus prob.* Quam multi enim ex nobilissimis Thomistarum sunt, qui docent, ab objecto, ejusque oblata bonitate non *moraliter* tantum, sed etiam *physicè* moveri voluntatem, ut oculus à colore, ejusque speciebus, utque in divinis Verbum *physicè* spirat Amorem: quam verò efficax sit hæc motio, suprà fusè, latèque diximus. Voluntas ergo multis modis citra *physicam prädeterminationem* fit *physicè* potens, & deter-

terminatur ad operandum; fit enim *primò* potens, & determinatur à bono, & objecto vel naturali, vel supernaturali pro renata, quod per species suas in voluntatem agit, inclinâtq; instar ponderis: *Rursus* fit potens per concursum *simultaneum*, sicut equus fit potens ad trahendum currum per rotam, sine qua equus non posset: est autem concursus voluntati, quod rota, & machina currui. *Denique* fit voluntas potens per voluntatem, & decretum *Dei* aliquod ab æterno positum, & in tempore operans, non determinatum quidem illud, & peremptorium, quale ponunt AA. sed indifferens *formaliter*, quippe liberum, & *causam* actûs liberi, nihilominus tamen *eminenter virtualiter* determinatum, & ideò potest esse *causa* effectûs determinati; nam quod est *eminenter* tale, idem potest, quàm quod est *formaliter* tale: ita sol *eminenter* calidus æquè manum calefacit, ac etiam objectum corpus inflammat, ac ignis, qui est *formaliter* calidus: & lux *eminenter* colorata æquè objectum colorat, & tingit (ut in nubibus, & iride, vitròque trigono videre est) ac coccus, & cinnabarum, quæ sunt *formaliter* colorata: idem dicas de voluntate humana, quæ licet, omnibus omnino tam ex parte objecti, quàm ex parte *Dei* spectatis,

Sect. III. De Causa Effic. Prima, sive Incr. 397
tis, sit formaliter indifferens, quippe libera,
est tamen *eminenter*, & *virtualiter* determi-
nata, cum seipsam determinare possit, ut-
potè suorum actuum domina; potest er-
gò ab illa, quamvis indeterminatâ, effe-
ctus determinatus prodire; si enim à prin-
cipio non calido potest calor procedere,
& à principio non colorato potest effe-
ctus coloratus: cur non à principio inde-
terminato effectus determinatus?

Quæstio VI.

*Utrum Causa Prima secundas
determinet quoad individua-
tionem effectûs?*

S U M M A R I A.

1. *Exposito statu Quæstionis, 2. Eligitur, & pro-*
batur sententia affirmans. 3. 4. & seqq. Solvuntur
objectiones.

PRænotand. Pro statu Quæstionis intel-
ligendo: videmus, eundem ignem A.
non posse quidem producere substantias
diversæ speciei, posse tamen producere
alios, & alios ignes, solo numero distin-
ctos; ideo quæritur, unde sit, quòd hunc
potius numero ignem, quam alium produ-
cat? Aliqui dicunt, id ex circumstantijs
lo-

loci, temporis, tali, & tali dispositione
materiæ &c. alij à solo *Deo* provenire.

2. *Resol. Causa Prima secundas determinat*
quoad individuationem effectûs.

Ratio est: Si *causæ secundæ* non deter-
minantur à *Prima* ad individuationem effe-
ctûs, determinari debent à circumstantijs,
& dispositionibus materiæ: sed ab his de-
terminari non possunt; ergò à *Causa Prima*.
min. prob. Tum quia sic se habent disposi-
tiones, numero distinctæ, ad effectum,
numero distinctum, sicut se habent cir-
cumstantiæ, ac dispositiones, specie di-
stinctæ, ad effectum, specie distinctum:
sed dispositiones, specie distinctæ, non
determinant agens ad effectum, specie di-
stinctum; sol enim eandem specie lucem,
& calorem in aëre, terra, floribus &c. pro-
ducit; ergò nec dispositiones, & circum-
stantiæ, solo numero distinctæ, ad effe-
ctum, numero distinctum. *Tum* quia ipsæ
dispositiones, & circumstantiæ à quo de-
terminantur? ab alijs dispositionibus, &
circumstantijs? vel à *Causa Prima*? si ab alijs
dispositionibus, & circumstantijs? dabitur
processus in infinitum: si à *Causa Prima*?
habetur intentum; nec enim major est ra-
tio quoad dispositiones, & circumstan-
tias, quàm individua.

Confirmatur I. Si nulla circumstantia
est

est connexa cum certo individuo, etiam nulla determinat ad individuum: sicut quia speculum cum nulla facie est necessario connexum, non determinatur ex se ad istam potius repræsentandam, quàm aliam: & quia sol non est ex sua natura connexus cum pyro, vel pomo, ex se non determinatur ad pyrum, vel pomum, sed aliunde determinari debet: atqui nulla circumstantia est connexa cum certo individuo; nam Petrus v. g. non dicit connexionem cum hoc, vel illo loco, tempore, accidentibus, his enim omnibus mutatis, manet idem numero Petrus: de Angelis verò, & alijs effectibus spiritualibus certum est, non dicere connexionem cum circumstantijs loci, temporis &c. ergò nulla circumstantia determinat ad individuum.

Confirmatur 2. Tota circumstantiarum varietas tandem ad diversitatem temporis reducitur, & ideò dicunt, equum A. productum in instanti B. si productus fuisset in instanti C. alium numero distinctum equum futurum fuisse: sed tempus non potest causam efficientem ad hunc potius numero effectum determinare, quàm illum; ergò nec alia circumstantia. *min. prob.* Tum quia, cum effectus sit intrinsecè hic, & non alius, debet hanc differentiam realem, &

nu-

numericam ab aliqua cauſa efficiente accipere: ſed circumſtantia temporis non eſt actiua; ergò &c. *Tum* quia circumſtantia temporis, & iſtantis D. v. g. non habet connexionem, nec vim determinandi ad hoc potiùs, quàm aliud indiuiduum; poſſunt enim in eodem iſtanti D. infiniti effectus, genere, ſpecie, & numero diſtincti, produci; ergò illud iſtans non dicit connexionem ad hunc numero effectum; ergò non determinat effectum; quomodo enim determinat, quod eſt indeterminatum, & indifferens ad tam multa, & varia? ſicut ſigillum, nullam determinatam figuram habens, non poteſt ceram ad hanc potiùs, quàm illam figuram determinare.

3 *Objic. I.* Si *Deus* determinat ad indiuiduationem effectûs, v. g. ad hunc numero amorem, ſequitur, quòd etiam determinet ad ſpeciem effectûs: conſequens eſt falſum, ut patet ex dictis; ergò & antecedens. *Seq. M. prob.* Quia differentia indiuidualis non diſtinguitur à ſpecifica; ergò &c.

Reſp. Neg. ſequel. M. ad prob. Diſt. Ant. differentia indiuidualis non diſtinguitur *realiter* à ſpecifica, *Conc. Ant.* non diſtinguitur *virtualiter* à ſpecifica, *Neg. Ant. & Conſequent.* Quia licet voluntas partim ab
obje-

objecto amabili, partim à seipsa per propriam actionem, à se elicitam, determinetur, ut amet, non à Deo (ut supra ostendimus) quia tamen in hoc numero amore est aliqua formalitas, quæ nec in voluntatem reduci potest, nec in circumstantias, videlicet individuatio amoris, quoad hanc solus Deus concurrit, & solus causam creatam elevat; nec enim absurdum est, eundem realiter, sed virtualiter distinctum actum quoad distinctas formalitates in causas distinctas reduci: sicut licet eadem sit realiter imago, & tota à pictore, & penicillo, est tamen aliquid in imagine, quod non potest reduci in penicillum, sed in solam ideam, artémque pictoris.

4. Objic. 2. Deus, determinando causas liberas ad individuationem effectûs, tollit libertatem causæ; non ergò illas ita determinat. Ant. prob. Deus determinando ad speciem tollit libertatem; ergò etiam determinando ad individuum ex paritate rationis; sicut enim, positâ determinatione ad speciem, non est in mea potestate simpliciter amare, ita, positâ determinatione ad individuum, non est in mea electione hunc potius amorem, quàm illum eligere.

Resp. 1. Retorq. Argument. Tu dicis, voluntatem ad hunc numero amorem à circumstantijs determinari, ego dico deter-

minari à Deo; ſi ergò determinatio à circumſtantijs libertati non nocet, quomodo nocet determinatio à Deo? an circumſtantijs major tuendæ libertatis cura, & peritia, quàm Deo?

Reſp. 2. *Neg. Ant. Ad prob. Conc. Ant. Neg. Conſequent. & Parit.* Diſparitas eſt, quia libertas non conſiſtit in determinatione ad individuationem, ſed ſpeciem effectûs; nam *cauſa libera* eſt, quæ, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poteſt agere, vel non agere, aut agere opoſitum, quod totum habetur, etſi *Cauſa Prima* determinet *ſecundas* ad individuationem effectûs; nec enim ſic determinando facit, ut *cauſa ſecunda* ſimpliciter agant, vel non agant, amore potiùs, quàm odio proſequantur, ſed, poſitâ ſemel determinatione liberâ ad amorem, id ſolùm facit, ut hunc potiùs præ alio eliciant; quia, cùm actum amoris non cognoscant in particulari (nec enim amores omnino ſimiles, & æquè appetibiles, ac ſolo numero diſtinctos, poſſum diſcernere) non poſſunt ſe ad illos determinare, & unum præ alio eligere; quia nihil volitum, niſi cognitum.

- 5 *Objic. 3. Si Cauſa Prima determinat ſecundas ad individuationem actûs, determinaret ad peccatum: ſed hoc vel cogitare blaſ.*

blasphemum, esset enim author peccati; ergo non determinat.

Resp. Dist. sequel. M. determinaret quoad *ad materiale*, seu entitatem *physicam* peccati, *Conc. sequel. M.* determinaret quoad *formale* peccati, sive ad ipsam malitiam *moralem*, *subdist.* determinaret *proprie*, & *per se*, *Neg. seq. M.* determinaret *improprie*, & *per accidens* tantum, *Transf. sequel. M.* & *sic dist. min. Neg. Conseq.* In peccato enim, v.g. odio, est perfectio aliqua *realis* (est enim ens, actus vitalis &c.) & est imperfectio, seu defectus, difformitas videlicet, & deflexio à regula honestatis; *Deus* ergo, licet determinet quoad perfectionem odij, non tamen determinat quoad defectum (quia in *Deo* nulla est radix, idea, & exemplar mali) sed hoc totum est à voluntate, quæ se liberè determinat quoad speciem odij, quoad differentiam verò individua-lem odij, quæ defectus est, sola per se determinatur (quia in voluntate est radix, & causa deficiendi) necessario tamen; *per accidens* verò, & *impropriissimè* à *Deo*, quatenus subtrahit concursum ad omnes alios actus odij, & solum concursum tribuit ad hunc numero actum odij, quoad entitatem, & perfectionem *physicam* spectati, non verò quoad defectum, & malitiam *moralem*.

6 Dices: *Deus* præmovendo, & determinando *cauſas ſecondas* liberas ad ſpeciem peccati, quoad perfectionem, & entitatem *phyſicam* ſpectati, eò ipſo etiam determinat ad ſpeciem peccati quoad defectum, & malitiam ejus *moralem*; ergò pariter determinando ad individuationem peccati, quoad perfectionem, & entitatem *phyſicam*, eò ipſo etiam determinabit ad defectum, & malitiam ejus *moralem*.

Reſp. Neg. Conſequent. & Parit. Quia determinatio ad individuationem peccati in genere *phyſico* jam ſupponit determinationem ad ſpeciem peccati non ſolùm in genere *moris*, ſed etiam in genere *phyſico*, ad quam ſolam ſequitur ratio peccati in genere *moris*, & quoad defectum; cùm ergò determinatio ad ſpeciem peccati nec in genere *moris*, ſeu quoad defectum (ut omnes fatentur) nec in genere *phyſico* (ut oſtendimus) ſit à *Deo*, ſed à ſola voluntate creata, ſequitur, quòd nec determinatio ad individuationem peccati in genere *moris*, & quoad defectum propriè ſit à *Deo*.

7 *Objic. 4.* Omnis *cauſa* creata ex ſua natura determinatur ad certam ſpeciem actûs; ergò etiam ad certam individuationem; conſequenter ad hanc non à *Deo* determinatur, ſed à ſeipſa,

Reſp.

Señ. III. De Causa Effic. Prima, sive Iner. 405

Resp. Trans. Ant. Neg. Consequent. & Parit.
Disparitas est, quia *causa secunda*, v. g. ignis, habet formam determinatæ speciei, quæ proinde naturaliter inclinatur ad effectum similem, & ejusdem speciei; non verò inclinatur ad idem individuum, nec etiam ad hoc potius, quàm aliud, & ideo debet aliunde determinari, alioqui, si argumentum, & consequentia valerent, sequeretur, ignem, ut ad unam tantum speciem, ita ad unicum individuum naturaliter determinari.

SECTIO IV.

DE

Causis Efficientibus Secundis, sive Creatis.

Rostquam omnis causalitatis fontem Deum inspeximus, oculos ad rivulos (ut supra meminimus) causas videlicet secundas, & creatas deflectimus. De his præcipue, & eleganter omnino Scaliger in *Epist. ad Sebast. Sicuti uni homini ad cognoscendum data sunt causæ, ita, qui eas animo concipit, is demum homo dicendus*. In quas proinde, cum ob oculos nostros versentur, & hisce manibus quotidie palpemus, multo